

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV

Evidenčné číslo: 105003/B/2024/36122358761554948

EKONOMICKÝ POPULIZMUS, JEHO PREJAVY
A DÔSLEDKY NA PRÍPADE VYBRANEJ KRAJINY

Bakalárska práca

2024

Vanesa Šed'ová

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV

EKONOMICKÝ POPULIZMUS, JEHO PREJAVY
A DÔSLEDKY NA PRÍPADE VYBRANEJ KRAJINY

Bakalárska práca

Študijný program: medzinárodné ekonomické vzťahy
Študijný odbor: ekonómia a manažment
Školiace pracovisko: Katedra medzinárodných politických vzťahov
Vedúci záverečnej práce: Mgr. Michael Augustín, PhD.

Bratislava 2024

Vanesa Šed'ová

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že som bakalársku prácu vypracovala samostatne a uviedla som všetku použitú literatúru.

Dátum: 17.4.2024

.....

Vanesa Šeďová

Pod'akovanie

Za odborné rady, intenzívnu komunikáciu, nesmiernu ochotu a ľudský prístup by som sa rada poďakovala svojmu školiteľovi Mgr. Michaelovi Augustínovi, PhD., ktorý mi bol pri písaní práce vždy nápomocný. Zároveň som vd'ačná všetkým, ktorí ma pri bakalárskej práci akýmkoľvek spôsobom podporili.

Vanesa Šeďová

ABSTRAKT

ŠEĎOVÁ, Vanesa: *Ekonomický populizmus, jeho prejavy a dôsledky na prípade vybranej krajiny*. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Fakulta medzinárodných vzťahov; Katedra medzinárodných politických vzťahov. – Vedúci záverečnej práce: Mgr. Michael Augustín, PhD. Bratislava: FMV, 2024, 64 strán.

Cieľom bakalárskej práce je charakterizovať a zmapovať prejavy a dôsledky ekonomického populizmu vo vybraných prípadoch na základe výskumnej otázky: „*Akým spôsobom sa v rovine relevantných subjektov francúzskej pravice a ľavice prejavuje ekonomický populizmus?*“. Práca je rozdelená do 4 kapitol a obsahuje 1 graf, 6 tabuliek a 2 obrázky. Prvá kapitola je venovaná historickému rozdeleniu a teoretickému vymedzeniu termínu populizmus, charakteristike jeho ekonomického rozmeru a priblíženiu aspektov ekonomického populizmu vo Francúzsku. V ďalšej časti bližšie charakterizujeme cieľ a metódy skúmania, ktoré boli založené na kvalitatívnej analýze. Záverečná kapitola sa zaoberá konkrétnymi politikami a výroky aktérov francúzskej politiky, ktoré klasifikujeme ako ekonomický populizmus. Analyzovali sme prvky francúzskeho pravicového a ľavicového ekonomického populizmu.

Kľúčové slová: ekonomický populizmus, populizmus, pravicový populizmus, ľavicový populizmus, Francúzsko

ABSTRACT

ŠEĎOVÁ, Vanesa: *Economic populism, its manifestations and consequences in the case of a selected country*. – University of Economics in Bratislava. Faculty of International Relations; Department of International Political Relations. – Supervisor of the bachelor thesis: Mgr. Michael Augustín, PhD. Bratislava: FMV, 2024, 64 pages.

The aim of this bachelor thesis is to characterize and map the manifestations and consequences of economic populism in selected cases based on the research question: “*How does economic populism manifest itself in the plane of the relevant French right-wing and left-wing entities?*” The thesis is divided into 4 chapters and contains 1 graph, 6 tables and 2 figures. The first chapter is devoted to the historical differentiation and theoretical definition of the term populism, the characterization of its economic dimension, and description of aspects of economic populism in France. In the next section, we further characterize the aim and methodology based on a qualitative analysis. The final chapter discusses specific policies and statements of French political parties, which we classify as economically populist. We have analyzed elements of French right-wing and left-wing economic populism.

Keywords: economic populism, populism, right-wing populism, left-wing populism, France

Obsah

Úvod 9

1	Populizmus v minulosti a dnes.....	11
1.1	História a teoretické rozdelenie	12
1.1.1	<i>Pravicový vs. ľavicový populizmus.....</i>	<i>13</i>
1.2	Vymedzenie termínu ekonomický populizmus	14
1.2.1	<i>Charakteristika populistického lídra.....</i>	<i>18</i>
1.3	Úvod do európskeho populizmu	18
1.4	Ekonomický populizmus v ponímaní Francúzska	21
1.4.1	<i>Atribúty francúzskeho politického systému</i>	<i>21</i>
1.4.2	<i>Konkrétni populistickí politickí lídri</i>	<i>22</i>
2	Cieľ práce, metodika práce a metódy skúmania	25
3	Výsledky práce	26
3.1	Francúzska populistická pravica	26
3.1.1	<i>Rassemblement National</i>	<i>28</i>
3.1.2	<i>Sociálno-ekonomická analýza elektorátu pravice</i>	<i>34</i>
3.2	Francúzska populistická ľavica.....	38
3.2.1	<i>France Insoumise</i>	<i>38</i>
3.2.2	<i>Sociálno-ekonomická analýza elektorátu ľavice</i>	<i>45</i>
4	Diskusia.....	48
Záver	50	
Zoznam použitej literatúry		52

Zoznam tabuliek, grafov a obrázkov

Tabuľky

Tabuľka č.1: Počet imigrantov vo vybraných krajinách EÚ	28
Tabuľka č.2: Pôvod odsúdených vo FR v roku 2021	32
Tabuľka č.3: Sociológia elektorátu č. 1, prezidentské voľby 2022	35
Tabuľka č.4: Príklady zdanenia FO po daňovej reforme FI	43
Tabuľka č.5: Sociológia elektorátu č. 2, prezidentské voľby 2022	46
Tabuľka č.6: Analýza elektorátu podľa aglomerácie	47

Grafy

Graf č.1: Pôvod cudzincov páchajúcich trestnú činnosť vo FR v roku 2019	32
---	----

Obrázky

Obrázok č.1: Teritoriálna štruktúra voličov v prezidentských voľbách 2022	37
Obrázok č.2: Jean-Luc Mélenchon počas kampane v roku 2012	39

Zoznam skratiek a značiek

ECPS – European Centre for Populism Studies (Európske centrum pre výskum populizmu)

CSG - Contribution sociale généralisé (sociálne odvody)

DROM - Départements et régions d'outre-mer (Zámorské departmenty a regióny)

EÚ – Európska únia

FI – France Insoumise (Nepoddajné Francúzsko)

FN – Front National (Národný front)

FR - Francúzsko

HDP – Hrubý domáci produkt

INSEE - Institut national de la statistique et des études économiques (Národný inštitút štatistiky a ekonomických vied FR)

M5S – Movimento 5 Stelle (Hnutie piatich hviezd)

MMF – Medzinárodný menový fond

NUPES - Nouvelle Union populaire écologique et sociale (Nová ľudová ekologická a sociálne únia)

OECD – Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj

RN – Rassemblement National (Národné zhromždenie)

SMIC - Salaire minimum de croissance (minimálna mzda vo Francúzsku)

Úvod

V súčasnom svetovom hospodárstve sa naskytá pohľad na populistické politické strany či vládcov, ktorí nedominujú len v regiónoch Severnej a Južnej Ameriky, ale aj Európy. Pri nejednotnej definícii populizmu je náročné s presnosťou určiť, kto v danom politickom rámci skutočne úmyselne koná a pôsobí. Diferenciáciu lídrov môžu znemožňovať aj médiá, či predstavitelia strán navzájom, ktorí tak spravidla negatívne označujú svojich oponentov. Idea, ktorou sa populistí, odhliadnuc od krajiny ich pôsobenia, vždy riadia, je boj medzi ľuďom, ktorý oni zastupujú, a elitami. Pod elitami si predstavujú napr. aktuálne vládne strany v danej krajine, či subjekty z externého prostredia v podobe medzinárodných organizácií a ich inštitúcií. Práve populistí z pravicového politického spektra v Európe zosobňujú pojem elita v inštitúciách Európskej únie. Je teda zrejmé, že sa prejavujú euroskepticizmom a istou konzervatívnosťou. Ľavičiarci pomenovanie elita pripisujú vo všeobecnosti tým, ktorí disponujú bohatstvom, napr. transnacionálnym korporáciám či podnikom celkovo. Centrom populistických politík je predovšetkým človek, nie však ako jednotlivec, ale ako masa, ktorú je možné formovať.

Ekonomický populizmus spájame predovšetkým s použitím makroekonomických prostriedkov, vo forme, ktorá má za cieľom prilákať a udržať si voliča na svojej strane. Apeluje na celkový ekonomický blahobyť v štáte, a zároveň rozlišuje medzi tým, kto by mal či nemal byť primárnym prijímateľom jeho benefitov. Hoci populistickí predstavitelia disponujú množstvom rozdielnych črt vo vládnutí či prezentovaní svojho názoru, ich vplyv na masy či istá charizma v osobnosti lídra je takmer jednotná.

Ideológia populizmu síce preberá na seba znaky „hostiteľskej ideológie“ strany, napriek tomu sú populistické črty totožné naprieč politickým spektrom. Ekonomický populizmus vplyva na ekonomiku štátu prostredníctvom daňovej politiky, vládnych výdavkov, redistributívnych opatrení, migračnej politiky či protekcionistickej zahraničnoobchodnej politiky. Prejav ekonomického populizmu sa líšia v ohľade na zemepisnú šírku i spoločenskú situáciu v krajine.

V tejto práci sa budeme sústreďovať na populizmus z politického, ale i ekonomického hľadiska. Predstavíme si jeho konkrétnych stúpcov, no tiež aj to, ako sa prejavujú v médiách a oslovujú svojich voličov. Primárne sa budeme venovať populizmu vo Francúzsku, ale rozoberieme jeho tendencie aj v iných západoeurópskych štruktúrach. Francúzsky ekonomický populizmus budeme skúmať na základe politického korpusu dvoch vybraných politických strán, pravicového Národného Zhromaždenia (*Rassemblement National*) a ľavicového Nepoddajného

Francúzska (*France Insoumise*). Sústredíme sa na politiky, ktoré spadajú pod definíciu ekonomického populizmu uvedenú v prvej kapitole, a ktoré sa dané strany snažili presadiť. V neposlednom rade si priblížime aj ekonomické dôsledky, ktoré vláda populistov prináša.

1 Populizmus v minulosti a dnes

Fenomén populistických politických hnutí je aktuálnou témou už niekoľko dekád. Oponenti politických bojov naprieč rôznymi trhovými ekonomikami sa týmto termínom v 21. storočí častujú takmer bez limitov. Čo však znamená nálepka populista? Chápeme daný termín ako negatívny aspekt demokracie alebo je len neoddeliteľnou súčasťou politického pluralizmu?

V čase písania tejto práce neexistuje jednotná a celoplošná definícia pojmu populizmus. S najväčšou presnosťou však môžeme tvrdiť, že opisuje boj ľudu proti establišmentu, resp. elitám, ktoré vládnu štátu. Dané vysvetlenie však pripomína veľmi vágnu poučku. Populizmus definujeme ako tzv. *thin-centered ideology*, alebo ideológiu v užšom slova zmysle, na rozdiel od teórií obsiahlejších ako napr. liberalizmus či socializmus (Mudde & Kaltwasser, 2017). Sám o sebe teda nie je smerodajný, ale preberá takú podobu, akú mu daný politický subjekt, so svojim presvedčením a ideológiou, určí. Cas Mudde vo svojej skoršej tvorbe konkrétne populizmus definuje ako ideológiu, podľa ktorej v spoločnosti existuje antagonistický vzťah medzi „skorumpovanými elitami“ a „čistým ľudom“ a do pozornosti dáva aj fakt, že politika by mala byť prejavom vôle ľudu, tzv. *volonté générale* (Mudde, 2004). Elitizmus, resp. antielitizmus teda s populizmom úzko súvisí. Kto však predstavuje tieto elity? Bezpochybne ide o súčasných predstaviteľov politickej moci v krajine, medzinárodné inštitúcie, no i o elity mediálne či ekonomické, ako napr. odbory (Ünal, 2021). Populistický postoj k elitám je zároveň šikovným nástrojom ako „zakamuflovať“ svoj politický neúspech tvrdiac, že sú práve elity, ktoré bránia aby sa „skutočná vôľa ľudu“ prejavila vo vládnutí v krajine (Mudde & Kaltwasser, 2017).

Odlíšný pohľad na definíciu populizmu ponúka politologička Nadia Urbinati, ktorá síce uznáva, že populistí sa na spoločnosť pozerajú antagonistickým pohľadom, no dôležitosť kladie aj na istú sociálnu polarizáciu, ktorú populistické strany prinášajú. Urbinati tvrdí, že: „*Zjednodušenie a polarizácia spôsobujú vertikalizáciu politického konsenzu [...], čo vedie k zjednoteniu nás [...] pod vedením charismatického lídra.*“ (Urbinati, 2014). Presne na organizáciu nás je v populistickom ponímaní potrebný líder, ktorý ju bude mobilizovať pri boji o politickú či až vládnu moc. Nie každú mobilizáciu ľudu, prejavujúcu sa prostredníctvom typickej populistickej rétoriky, možno klasifikovať ako prejav populizmu (Urbinati, 2014).

1.1 História a teoretické rozdelenie

Pochádzajúc z latinského *populus*, teda ľud, cieľom tejto ideológie je bezpochybne oslovenie nás. Podľa odborníkov (Mudde, 2004) medzi počiatočné prejavy populizmu v histórii zaznamenávame agrárnu politickú stranu z USA, *People's Party*, tiež *Populist Party*, teda Ľudová strana, ktorá bola zameraná na ochranu práv farmárov na prelome 19. a 20. storočia. Prvú vlnu populizmu zaznamenávame v histórii po Veľkej hospodárskej kríze v 30. rokoch 20. storočia. Práve obdobie ekonomickej krízy spôsobilo vo voličoch fascináciu v prejave populistov, ktorí hlásali prerozdelenie ekonomických zdrojov a privatizáciu štátneho majetku. Migrácia spojená s urbanizáciou viedla k túžbe po politickej emancipácii a sociálnej inklúzii, čo sa pretavilo do kodifikácie nových politických a sociálnych práv. Politickí lídri ako brazílsky prezident Juan Domingo Perón používali ideológiu s názvom amerikanizmus, *americanismo*, ktorá mala v obyvateľoch Latinskej Ameriky prebudiť pocit spoločnej identity, no zároveň aj nenávisť voči koloniálnym mocnostiam (Mudde & Kaltwasser, 2017).

V 90. rokoch minulého storočia sa prejavuje taktika personifikácie lídra strany s tým, čo národ chce a potrebuje. V Peru to bol Alberto Fujimori, ktorý implikoval stratégiu „politiky antipoliky“. Stúpencom danej taktiky bol aj bývalý argentínsky prezident Carlos Menem, ktorý bol neskôr odsúdený za spreneveru verejných fondov (New York Times, 2015).

Typické politiky populistických lídrov variujú v závislosti od oblasti ich pôsobenia. Tento typ politického správania nezaraďujeme len do makroregiónu Latinskej Ameriky a Karibiku, ako by sa na základe poznatkov z minulosti dalo predpokladať, ale pretrváva v menšom či väčšom rozsahu aj v mnohých európskych krajinách. Z krajín západnej Európy vyčnieva v rámci spoločenskej podpory populistických lídrov najmä Francúzsko, ktorému sa budeme v práci primárne venovať. V západoeurópskom, resp. i stredoeurópskom kontexte populistov spájame skôr s negatívnymi názormi na imigráciu, náznakmi xenofóbie, či celkovo s antiglobalistickým postojom.

Z hľadiska histórie je vhodné spomenúť Francúza Pierra Poujada, ktorý ako prvý do politiky Francúzskej IV. republiky prináša antielitárske správanie, a to v radikálne antikapitalistickej, antisemitickej a xenofóbnej forme. Prívržencov svojej politiky eliminácie daní organizoval v Zväze na obranu obchodníkov a remeselníkov, *Union de Défence des Commerçants et Artisans, l'UDCA*. Poujadov odkaz sa po zániku štvrtej republiky viac-menej vytratil tiež, no pojem poujadizmus (*poujadisme*) je často používaný vo francúzskej politike na

označenie synonyma populizmu. S *l'UDCA* sa spája aj verejnosti známejšie meno, Jean-Marie Le Pen, ktorý bol predsedom pravicovej politickej strany Národný front (*Front National*). Vo svojich prejavoch apeloval na ochranu pracujúcej a strednej vrstvy pred vykorisťovaním od elít, na boj „pravých Francúzov“ proti globalistom (Mudde & Kaltwasser, 2017).

1.1.1 Pravicový vs. ľavicový populizmus

Pri definícii pojmu pravicový populizmus je potrebné, aby sme si najprv priblížili ideológiu nativizmu. Nativizmus predstavuje podobný pohľad na teóriu „my“ versus „oni“. Prikladá dôraz na outsiderské skupiny („oni“), ktoré predstavujú pre domácich občanov („my“) hrozbu z dôvodu straty národnej identity či vnucovania cudzej kultúry (Daigle et al., 2019).¹

S nativizmom úzko súvisí pravicový populizmus, ktorý sa vo všeobecnosti sústreďuje najmä na problematiku eliminácie nelegálnej migrácie a zabráneniu globalizácie a jej dôsledkov. Pravica sa teda prejavuje exkluzivitou voči menšinám, ale aj nedôverou k autoritám, keďže takmer u všetkých európskych populistov evidujeme silný euroskepticizmus. Stúpenci európskej pravice, no do určitej miery aj ľavice, presadzujú názor, že integračné zoskupenia ako Európska únia limitujú národné záujmy krajín z dôvodu uplatnenia svojho dominantného postavenia. Paradoxne, je však (pravícový) populizmus relatívne autoritársky, keďže populistickí lídri považujú samých seba, a len samých seba, za tých pravých predstaviteľov ľudu (Müller, 2018). Tým zároveň poukazujú na antipluralistický aspekt danej ideológie.

Ku charakteristickým znakom pravicového populizmu patrí aj záporný postoj k migrácii. Je považovaná za ničivú voči národnej identite. Negatívny vzťah založený na predsudkoch k menšinám v západnej Európe sa koncentruje najmä proti moslimskej menšine. Nativistické sentimenty vo Francúzsku sa prehĺbili po vojne v Alžírsku, keď na územie Francúzska presťahovalo, podľa informácií z Wikipédie, až 900 000 Alžírcov, trz. *Pieds-noirs* (Wikipedia.org). Migranti v domácich Francúzoch prebudili nepriaznivé pocity spojené s diametrálne odlišnou kultúrou, ktorá mala podľa prejavov pravicových predstaviteľov nahradiť ich vlastnú. Taktiež boli evidentné aj obavy z nárastu miery kriminality či

¹Nativistické myšlienky sa teda sústreďujú na ne-natívnych obyvateľov danej krajiny, teda na outsiderské etnikum (Daigle et al. 2019). Nativizmus však ponúka aj istý pozitívny aspekt, a to fakt, že udržiava domorodú kultúru, spravidla ako oponent akulturácie, teda splyvania kultúr.

nezamestnanosti. Výhrady voči iným etnickým skupinám si všímame aj na domácej politickej scéne. Príkladom je Slovenská Národná Strana a jej sentimenty smerované proti maďarskej menšine na Slovensku. Hlavnou oblasťou záujmu pravicového populizmu sú najmä kultúrne a imigračné otázky, vyplývajúce z dôsledkov globalizácie.

Postoj populistickej ľavice voči migrácii je jednoznačne umiernenější a viac inkluzívny. Etnické menšiny považujú, tak ako ostatné minoritné skupiny v spoločnosti, za súčasť ľudu. Na ľud sa pozerajú skôr z hľadiska sociálno-ekonomického postavenia, resp. vrstvy. Za ten „čistý“ a obyčajný ľud považujú teda najmä nižšiu strednú až strednú spoločenskú triedu (Huber & Schimpf, 2017). Keďže je populizmus „ideológiou v užšom slova zmysle“ preberá na seba črty hostiteľskej ideológie (*host ideology*), ktorou je v prípade ľavice socializmus, resp. socialistická ideológia ako taká. Hoci sa predsedovia strán pasujú za predstaviteľov hlasu ľudu, netvrdia o sebe, že vyslovene vyjadrujú vôľu proletariátu (Mudde, 2004). Koncept sociálnych a ekonomických politík pozorujeme najmä v populistickom diskurze ľavičiarov. Zaoberajú sa problematikou sociálneho zabezpečenia a rovnosti či redistribúciou príjmov v spoločnosti. Aj v tomto prípade zaznamenávame v ich prejavoch známe „populistické motto“ opisujúce potrebu detronizácie elít z ich vládnucej pozície v štáte.

Hoci skepticizmus voči globalizácii a liberálnemu trhu evidujeme aj v tomto type populizmu, ľavica zvykne byť vo všeobecnosti viac progresívne zmýšľajúca ako jej pravicový oponent. Konkrétne politiky sú však diferencované na základe rôznych národných špecifik, a teda daná charakteristika sa v praxi môže od teoretického konceptu mierne odlišovať. Typické prejavy ľavicového populizmu v minulosti, ale aj súčasnosti zaznamenávame napríklad v Mexiku, Argentíne, Ekvádore alebo Venezuele, no verzia danej ideológie pretrváva aj v európskych končinách.

1.2 Vymedzenie termínu ekonomický populizmus

Prejavy ľavicového či pravicového populizmu evidujeme aj v ekonomickej sfére. Medzi príčiny podpory ekonomicko-populistickej rétoriky zaraďujeme určité nepriaznivé ekonomické javy v spoločnosti, napr. celkovú hospodársku nestabilitu. Aj v tomto aspekte sa teoretici (Ivaldi & Mazzoleni, 2019) prikláňajú k antagonistickému vzťahu medzi ľudom a elitami, kde je prvému spomenutému pripisovaná istá cnosť za jeho prínos voči ekonomickému blahobytu štátu. Ľud by mal byť, podľa populistického diskurzu, zároveň za svoju prácu ekvivalentne odmenený, čomu však „skorumpované elity“ bránia. V rámci

pravického ekonomického populizmu sa stretávame aj s pojmom, resp. ideológiou producerizmu (*producerism*), ktorá tvrdí, že tí, ktorí svedomite pracujú sa na ekonomickej prosperite podieľajú viac ako tí, ktorí do tejto skupiny nespádajú. Podľa predošlej definície je zrejmé, že medzi „parazitov“ ekonomickej prosperity zahŕňa producerizmus aristokratov či nadnárodné inštitúcie, no členenie prechádza aj do horizontálnej úrovne, kde z tých, ktorí sú „prospešní pre štát“ vylučuje napr. imigrantov alebo dlhodobo nezamestnaných. Za jediných oprávnených príjemcov ekonomického bohatstva štátu pokladajú ťažko pracujúcich ľudí, ktorí sú zároveň vzorom istých morálnych hodnôt. Tí sú však ohrození negatívnymi ekonomickými skutočnosťami, a to napr. obdobím stagflácie (Ivaldi & Mazzoleni, 2019).

Podľa štúdie z Leibnizovho Inštitútu pre ekonomický výskum Univerzity v Mníchove z roku 2017 uvádzame medzi efekty ekonomického populizmu v Severnej a Južnej Amerike, a Európe najmä: nárast redistributívnych politík; nárast krátkodobých vládnych výdavkov; limitáciu migrácie, resp. negatívny postoj voči nej; reštriktívnu obchodnú politiku a znižovanie daní (Bourmans, 2017).

Termín ekonomický populizmus možno podľa tureckého ekonóma Ünala (2021) všeobecne klasifikovať ako nadmerné využívanie prostriedkov expanzívnej makroekonomickej politiky. Teda ako fiškálne politiky, primárne zamerané na verejný rozpočet, a monetárne politiky, subjektom ktorých je najmä centrálna banka kontrolujúca množstvo peňazí v obehu. V rozdielnych geografických, resp. geopolitických šírkach sa však táto definícia v realite prejavuje iným spôsobom.

Za príčinu podpory ekonomických populistov v USA, príklad z praxe môže predstavovať republikán Donald Trump, uvádzame stratu svetovej hospodárskej sily USA v konkurencii s čínskou ekonomikou (Ünal, 2021). Sledujeme to aj prostredníctvom zmien v obchodnej politike, konkrétne v reštrikcii obchodu. Zásluhu na protekcionistických opatreniach nesie najmä Trumpova administratíva. V týchto praktikách opäť evidujeme do istej miery aj rétoriku nativizmu, s mottom „Amerika na prvom mieste“, *America First*. Cieľom Trumpových obchodných vojen bolo, podľa jeho predvolebných prejavov, zmiernenie obchodného deficitu práve so spomínanou Čínou, keďže import do USA prevažovať export o 419 miliárd USD v roku 2018 (BBC, 2019). Zmena deficitu na pozitívny by však pri momentálnej vývoznodovoznej štruktúre možná, z dôvodu, že

hlavnou vývoznou komoditou USA sú služby, a naopak Čína exportuje najmä tovary. Prezidentova administratíva protekcionistické praktiky presadzovala z dôvodu ochrany amerického priemyslu a pracovného trhu pred externými vplyvmi. Trump tiež sľuboval príjmy získané na základe tarifných opatrení investovať do humanitárnej pomoci rozvojovým štátom (BBC, 2019).

Pri americkom populizme však nesmieme opomenúť aj demokratickú stranu, napr. senátora Bernieho Sandersa, ktorý mal vo svojom politickom programe pri kandidatúre na prezidenta zavedenie progresívnej dane, čo je nástroj daňovej politiky na vyššie zdanenie tých s vyšším zdaniteľným príjmom. Daná politika v sebe tiež skrýva istú nepriazeň voči elitám, teda tým, ktorí disponujú väčším bohatstvom. Sanders je oproti Trumpovi však v súčasnosti politickým hráčom s oveľa menším vplyvom. Nerovnomernosť distribúcie príjmov v USA je tiež jedným z nezanedbateľných dôvodov vzhladania k rétorike politikov, ktorí sľubujú odstránenie hospodárskeho nepomeru a pôsobia zväčša na masy. Životná úroveň nižšej a strednej americkej triedy dlhodobo stagnuje či priam klesá, čo má výrazne negatívny dopad na rast ekonomiky tak konzumne orientovanej krajiny ako sú Spojené štáty americké. Podľa W. Franka a C. Witka (2018) problém zníženého rastu predstavujú nezvyšujúce sa mzdy, ktoré sú práve jeho zdrojom. Na dane mal Trump iný pohľad ako Sanders, keď v roku 2017 prijal *Tax cuts and Jobs Act*, teda zákon o znížení daní právnických a fyzických osôb (Floyd, 2023). Znižovanie daní zjednodušene predstavuje spôsob, ktorý pre daňových poplatníkov znižuje množstvo peňazí smerujúcich k príjmom štátu, čím sa ich disponibilný dôchodok o niekoľko percent, v závislosti od výšky zníženia dane, zvyšuje.

Problém pomalého rastu trápi aj región Latinskej Ameriky, kde sa ekonomika zlepšila v rokoch pred pandemiou len o maximálne jedno percento a v pandemických časoch klesala (MMF, 2023). V danej oblasti tiež evidujeme problematiku nadhodnocovania výmenných kurzov, z dôvodu, že znehodnotenie meny by reálne mzdy ešte znížila (Ünal, 2021), čo by spôsobilo ešte nižší spotrebiteľský dopyt a následne by poklesol aj hospodársky rast. Medzi prostriedky ekonomického populizmu teda patrí manipulovanie s makroekonomickými prvkami ako výmenné kurzy či mzdy na prilákanie potenciálnych budúcich voličov či podporovateľov. Hospodárske politiky rôznych juhoamerických štátov sa však líšia. Vo Venezuele mal ekonomický populizmus Huga Cháveza podobu privatizácie

polo-štátnych ropných podnikov, no napr. v Brazílii prezident Jair Bolsonaro poskytoval nižším vrstvám počas pandémie miliardové peňažné balíčky (Sabatini, 2021).

Ekonomické záležitosti zahŕňajúce sociálne politiky sú v pôsobnosti skôr ľavicových než pravicových populistických strán, zatiaľ čo pre pravičiarov, najmä tých európskych, je výraznejšia problematika migrácie a s ňou spojené ekonomické obavy. Ekonomický populizmus ako taký apeluje na nostalgiu, na „staré dobré časy“ ekonomického blahobytu, v podobe vysokej miery zamestnanosti a celkového ekonomického rastu. Podľa tejto hypotézy však už populizmus v ekonomickom ponímaní nediferencujeme na ľavicový či pravicový, keďže je charakteristická pre obe politické spektrá (Ivaldi & Mazzoleni, 2021).

Vo Francúzsku istý „zlatý vek“ ekonomiky nazývame ako *Les Trente Glorieuses*², alebo „slávna tridsiatka“. Éra označuje tridsať ročné obdobie po druhej svetovej vojne, kedy krajina pod vládou prezidenta Charlesa de Gaulla zaznamenala jednoznačný hospodársky rast pod politikou značných štátnych intervencií do ekonomiky.

Prejav ekonomického populizmu sa odlišuje aj na základe problematík, ktorým sa daný politický subjekt v rámci svojho pôsobenia venuje. Na základe publikácií od autorov ako Ivaldi a Mazzoleni medzi kľúčové aspekty zaraďujeme sociálny šovinizmus, (*welfare chauvinism*), politiky prerozdelenia a postoj voči medzinárodnému obchodu, resp. globalizácii. Sociálny šovinizmus definuje Európske centrum pre výskum populizmu ako typ politického presvedčenia, ktoré vyhradzuje sociálne benefity len pre národné skupiny, teda nie pre imigrantov či etnické menšiny (ECPS, 2023). Využívajúc princípy nativizmu, je daná politika asociovaná najmä s pravicovými politickými stranami, napríklad francúzskym Národným zhromaždením (*Rassemblement National*). Naopak tradične ľavicovým prvkom je podpora prerozdelenia dôchodkov a egalitárskej politiky (Ivaldi & Mazzoleni, 2021). Negatívny postoj voči nadnárodnej ekonomickej či politickej integrácii evidujeme na oboch stranách, záležiac od konkrétnej krajiny a jej politických predstaviteľov. Rast medzinárodného obchodu a s ním spojenou globalizáciou považujú populistické strany za jav, pri ktorom väčšina populácie skôr stráca ako získava (Bourmans, 2017).

² Predstavujú aj istú „tichú revolúciu“ medzi rokmi 1945 až 1973, ktorú sprevádzal technologický progres, demografický boom, no najmä obnovou vojnou zdevastovanej krajiny po ekonomickej stránke, a to situáciou plnej zamestnanosti a rastom priemyselnej produkcie. Rast životnej úrovne v tomto období bol zaznamenaný aj v iných krajinách západnej Európy, ako Taliansko a Západné Nemecko (Wikipedia.org).

1.2.1 Charakteristika populistického lídra

Osobnost typického lídra populistické strany vieme stereotypne definovať ako charizmatického a rázne pôsobiaceho politika, najčastejšie mužského pohlavia, ktorý je schopný s ľahkosťou mobilizovať masy svojich podporovateľov. Spomenutá charakteristika nie je však celkom smerodajná pre každého predstaviteľa populistickéj politickej strany. S rozličnou geografickou šírkou sa logicky mení aj to, akého predsedu strany voliči preferujú. Pri predstave typických maskulínných až heroických politikov 21. storočia sa vynárajú osobnosti najmä latinsko-amerického pôvodu ako venezuelský Hugo Chávez, no aj bývalý taliansky premiér Silvio Berlusconi či slovenský Vladimír Mečiar (Mudde & Kaltwasser, 2017). Kontrast v rámci európskeho kontextu prináša Marine Le Penová, ktorá sa danému opisu vymyká najmä z hľadiska pohlavia. Aspekt, ktorý však všetkých populistov bezvýnimočne spája, je spôsob prejavu, v ktorom seba samých pasujú za *vox populi*, za predstaviteľa hlasu ľudu. Evidentným je taktiež aj enormný kult osobnosti, ktorý v minulosti spájame skôr s nedemokratickými vládcami. Okrem dôležitej charizmatickej zložky, Mudde a Kaltwasser (2017) zdôrazňujú aj veľmi lojálnu voličskú základňu daných strán, tzv. Le Pen efekt, kedy podporovatelia zostávajú strane „vernými“ aj po zmene jej predstaviteľa. Udržiavanie kladných relácií s voličmi je to, na čom si, populistické strany prirodzene zakladajú.

V medzinárodnom priestore si populistickí vládcovia často adoptujú rolu ťažko kooperatívneho až nespolupracujúceho obchodného či politického partnera. Ako príklad môžeme uviesť Trumpovo odstúpenie od Jadrovej dohody s Iránom, ďalej od Parížskej dohody o zmene klímy, no aj vedenie obchodných vojen, ako prejavu protekcionistickej zahraničnoobchodnej politiky (Thiers & Wehner, 2022). Nedôvera voči elitám sa teda prejavuje aj prostredníctvom odmietavého vzťahu k medzinárodným organizáciám a inštitúciám.

1.3 Úvod do európskeho populizmu

Nárast populizmu zaznamenávame v európskych šírkach v zvýšenej koncentrácii najmä od vypuknutia Globálnej finančnej krízy v roku 2008 a o pár rokov nasledujúcej Dlhovej krízy. Sú to práve obavy z ekonomickej a finančnej nestability, ktoré vedú predstaviteľov politických strán k uchýľovaniu sa k typickému populistickému smerovaniu, no i voličov k rastúcej podpore daných strán.

Hoci za centrum výskumu tejto práce považujeme prejavy a dôsledky ekonomického populizmu najmä vo Francúzsku, je potrebné si priblížiť skutočnosť populistických strán v

iných západoeurópskych krajinách, konkrétne v Španielsku a Taliansku. Dôvodom výberu daných subjektov nie je len ich geografická a kultúrna blízkosť, no i politické a ekonomické témy, ktoré predstavitelia daných strán považujú za kľúčové. Také problematiky predstavuje napríklad migrácia (najmä zo štátov severnej Afriky) a ekonomické dôsledky s ňou spojené, no taktiež členstvo v integračných štruktúrach, resp. jeho kritika vyúsťujúca do euroskepticizmu. Krajiny juhu EÚ, na čele so Španielskom, historicky zaznamenávajú aj vysoké miery nezamestnanosti (Svetová banka, 2023), ktoré prispievajú k zvýšenej spoločenskej frustrácii z ekonomického úpadku a následne aj k zväčšujúcej sa podpore populistických strán spravidla ponúkajúcich „jednoduché“ riešenia. Ďalším spoločným problémom vybraných subjektov je vysoká zadlženosť verejného sektora, nakoľko sa nachádzajú na popredných priečkach medzi krajinami EÚ s najväčším podielom vládneho dlhu na HDP (Eurostat, 2023). Nasledujúca podkapitola ponúka kontrast medzi diskurzom ľavicových a pravicových západoeurópskych populistických strán a tiež ich podobné charakteristiky.

V španielskom kontexte evidujeme podľa klasifikačných znakov populizmu najmä stranu *Podemos*, ktorá vznikla ako výsledok protikorupčného hnutia a táto idea v strane prevláda aj naďalej. Za nepriateľa nie len v politicko-hospodárskom, ale aj morálno-etickom zmysle považuje tzv. ekonomickú oligarchiu, napríklad finančné inštitúcie či veľké korporáty klasifikované podľa IBEX 35³ (Ivaldi et al., 2017). Podľa slov bývalého predstaviteľa strany, je cieľom strany ochrana „spodnej majority“ pred „vrchnou minoritou“, (*mayoría abajo a minoría arriba*) (P. Iglesias, 2014). Je zástancom štátnych zásahov, a to v oblasti cien nehnuteľností, no snažil sa zasahovať aj do trhu práce, konkrétne zamedzením hromadného prepúšťania zamestnancov veľkých firiem. Intervencionizmus uplatňuje podľa svojho programu aj voči dlhom, keď žiada reštrukturalizáciu španielskeho i európskeho dlhu ECB (Chislett, 2014). Medzi ďalšie ekonomické politiky *Podemosu* patria aj vysoké verejné výdavky na financovanie sociálneho štátu, napríklad na zvyšovanie minimálnej mzdy (The Guardian, 2023), teda politiky, ktoré verejný dlh skôr prehľbujú.

Migračná kríza v roku 2015 zasiahla Španielsko, no aj Taliansko a Francúzsko, vo veľkom rozsahu. Aj v tomto prípade platí, že ľavica je vo všeobecnosti inklúzívnejšou voči outsiderských skupinám vrátane migrantov. Predstavitel' *Podemosu*, Pablo Iglesias vo svojom

³ *Bolsa de Madrid*, hlavná španielska burza cenných papierov. Číslo 35 symbolizuje 35 podnikov na španielskom trhu s najlikvidnejšími akciami (capital.com.).

krátkom stature na sociálnej sieti X pri kríze apeloval skôr na jej ľudsko-právny dopad (P. Iglesias, 2015). Podobný názor má aj predstaviteľ francúzskej ľavice Jean-Luc Mélenchon, ktorý poukazuje na kladnú ekonomickú stránku prílevu imigrantov v podobe zväčšujúcej sa pracujúcej majority (Le Figaro, 2023).

Zaujímavým aspektom politiky danej strany je relatívne slabý euroskepticizmus, ktorý je pre populistov vo všeobecnosti skôr zriedkavý. Samozrejme sa *Podemos* nedá definovať ako celkom pro-európska strana, no hoci jej predstavitelia nehlásajú vystúpenie z Európske únie, nemôžeme ju v tomto prípade porovnávať napríklad s radikálnejším francúzskym Národným Zhromaždením alebo talianskou Ligou. Odmietajúc voľný trh ako taký, *Podemos* odmietol podporiť niektoré obchodné dohody EÚ ako napr. TAFTA⁴ alebo CETA⁵. Žiadal tiež odstúpenie od Lisabonskej zmluvy a v rámci myšlienky zásahov štátu do ekonomiky v roku 2014 hlásal kontrolu nad kľúčovými ekonomickými sektormi, ktoré sú v pôsobnosti únie (Ivaldi et al., 2017).

V prípade Talianska sú porovnania hodné dve populistické strany - Liga Severu, (*Lega Nord*), dnes už len Liga (*Lega*), a Hnutie piatich hviezd (*Movimento 5 Stelle, M5S*). Liga má v porovnaní so španielskym *Podemos* výrazne radikálnejší pohľad na kritiku Európskej únie a Eurozóny, tvrdiac, že spoločná mena prináša Taliansku skôr negatívne dôsledky, resp. finančnú ťarchu pre „obyčajných ľudí“. S ostatnými pravicovými konzervatívnymi stranami ju spája averzný postoj voči migrácii a islamu, podobne ako francúzsky RN. Za elity považuje Liga Severu, ale aj M5S, najmä finančné inštitúcie, ako Európsku centrálnu banku alebo transnacionálne korporácie, ktoré obe označujú za „ekonomickú oligarchiu“. Nepriateľa domáceho ľudu Liga, podobne aj RN, personifikuje aj v imigrantoch, predovšetkým tých moslimských, zatiaľ čo názor M5S je voči migrácii skôr ambivalentný (Ivaldi et al., 2017).

Regionálne ekonomické rozdiely sú v daných krajinách merateľným javom, no v Taliansku sú v najväčšej miere akcentované Ligou. Vo svojej rétorike opisuje daný „parazitický“ vzťah medzi severnými industriálnymi regiónmi a chudobnejším juhom, a to pod zámienkou, že sever vo všeobecnosti prispieva viac k rastu HDP a mal by za to byť aj dostatočne „odmenený“ vyššími daňovými výnosmi (Zappettini & Maccaferri, 2021). Okrem samostatnosti

⁴ *Transatlantic Free Trade Agreement*. Predmetom bola dohoda o obchodnom partnerstve medzi EÚ a USA. Negociácie boli však od roku 2017 pozastavené.

⁵ *Comprehensive and Economic Trade Agreement*, alebo Komplexná hospodárska a obchodná dohoda navrhovaná medzi štátmi EÚ a Kanadou.

regiónov apeluje aj na „emancipáciu“ Talianska od Bruselu podporou domácej produkcie. M5S sa v ekonomickom kontexte nachádza v rozmedzí ľavicového spektra, keďže vo svojom politickom programe prezentuje sociálne orientované ekonomické politiky, teda vytvorenie štátnej investičnej banky ako prostriedku fiškálnej rovnosti, ale aj poskytnutie univerzálnej základnej mzdy ako pomoc nezamestnaným (Ivaldi et al., 2017). Problematiku vysokého podielu verejného dlhu na HDP riešila koalícia daných talianskych strán zvýšením HDP na základe vnútorného dopytu, nie cestou „sťahovania si opaskov“, resp. politikou znižovania sociálnych benefitov a zvyšovania daní (France 24, 2018).

1.4 Ekonomický populizmus v ponímaní Francúzska

V tejto podkapitole si predstavíme prejavy ekonomického populizmu z pohľadu Francúzska. Predmetom sú osobitosti jedinečného francúzskeho politického systému a deskripcia najvýznamnejších populistických predstaviteľov.

1.4.1 Atribúty francúzskeho politického systému

Unikátnym aspektom francúzskeho politického systému je bezpochyby jeho poloprezidentská, resp. neoprezidentská forma vlády, ktorej výsledkom je prezident so silnými právomocami. Tie sú pretavené v článku 5 Ústavy piatej francúzskej republiky, podľa ktorej prezident „zabezpečuje dodržiavanie Ústavy a prostredníctvom svojho rozhodcovského konania zabezpečuje riadne fungovanie verejných orgánov a kontinuitu štátu“, a zároveň „je garantom štátnej nezávislosti, územnej celistvosti a dodržiavania zmlúv“ (Ústava francúzskej republiky, 1958). Medzi jeho ďalšie právomoci spadá tiež právo rozpustiť dolnú komoru parlamentu a predsedať vláde (Tóth, 2006). Prezident predstavuje hlavu výkonnej moci, o ktorú sa delí s predsedom vlády. Výkonnú moc okrem prezidenta, voleného v priamych voľbách na 5 rokov, tvorí vláda, ktorej hlavu predstavuje predseda vlády.

Zákonodarná moc sa delí bikamerálne. Najvyššiu zákonodarnú moc predstavuje Národné zhromaždenie, *Assemblée Nationale*, v ktorom občanov zastupuje 577 poslancov volených priamo v jednomandátových obvodoch. Hlavnou úlohou zhromaždenia je prijímanie zákonov, schvaľovanie štátneho rozpočtu a kontrola vlády, no na rozdiel od iných európskych parlamentov nemôže francúzske zhromaždenie samostatne reformovať ústavu (Beňuš, 2022), nakoľko na jej zmenu je potrebný súhlas hornej komory a prezidenta (Conseil Constitutionnel,

2023). Druhá, politicky menej významná, komora sa nazýva Senát a jej primárnou funkciou je kontrola Národného zhromaždenia. Funkčné obdobie 348-členného Senátu je 6 rokov s tým, že senátori sú volení v tretinových skupinách, a to systémom volebného kolégia (*collège électoral*). V rámci súdnej moc existujú dva súdne poriadky, a to správny poriadok a súdny poriadok (Ministerstvo vnútra a námorských záležitostí FR, 2022).

1.4.2 Konkrétni populistickí politickí lídri

Vo francúzskom kontexte sa ekonomický populizmus prejavuje v dvoch primárnych prúdoch. Konzervatívno-národne orientovaná pravica, ktorú reprezentuje strana Národné zhromaždenie (*Rassemblement National, RN*), ktorú donedávna reprezentovala Marine Le Penová, a sociálne-orientovaná ľavica, s Jean-Lucom Mélenchonom ako predstaviteľom politickej strany Nepoddajné Francúzsko (*France Insoumise, FI*). Obaja politici vo svojich rétorikách používajú podobné ekonomické naratívy s cieľom masovej mobilizácie voličov. Nárast popularity daných aktérov môžeme pripísať zníženej voličskej podpore Socialistickej strany (*Parti Socialiste*). Jej úpadok je často spájaný s bývalým francúzskym prezidentom François Hollandom, nominantom strany, ktorý bol za svojej vlády mimoriadne nepopulárny⁶. Socialistická strana síce zastupuje záujmy pracujúcej vrstvy, no Mélenchon je v FI ochotný presadzovať viac ľavicové politiky (Cox, 2019), čím si získal róznejších ľavicových voličov, a zároveň, vďaka svojmu pozitívnemu postojovi voči migrácii, svoju základňu obohatil o občanov s prístahovaleckým pôvodom.

Marine Le Penová prevzala stranu do vedenia po svojom otcovi, Jean-Marie Le Penovi, ktorý ju založil pod názvom Národný front (*Front National, FN*). Strana v roku 2018 zmenila názov na „jemnejší“ – Národné zhromaždenie. Uplatňovanie politiky tzv. „normalizácie“ s cieľom prilákania väčšej skupiny voličov a zbavenia členov strany povesti pravícových extrémistov je istou stratégiou bývalej predsedníčky. Primárnym cieľom je teda „dediabolizácia“ Národného zhromaždenia, no v praxi pretrvávajú takmer totožná frontisitická identita, akurát s eufemizovaným prejavom (Augustín, 2017). Pilierom politického programu, ale aj celkového východiska strany sú predovšetkým národné témy, ako „národná priorita“, ktorú vo svojich prejavoch Le Penová tak často spomína (Augustín, 2017). RN zvyrazňuje značné nadradené postavenie „domácich“ Francúzov v krajine nad migrantmi, tzv. *priorité*

⁶ François Hollande zastával funkciu prezidenta Francúzskej republiky v rokoch 2012 – 2017.

nationale, napr. v návrhu poberania sociálnych príspevkov a iných výhod. Svoje republikánske smerovanie pretavuje aj do politiky kontrolovania hraníc. Prísnu imigračnú politiku uplatňuje aj súčasný predstaviteľ strany, Jordan Bardella (Le Point, 2023). Štátnu suverenitu RN odmieta odovzdať do rúk medzinárodných organizácii, napr. EÚ. Národný princíp sa častokrát skrýva pod rúškom sekularizmu (*laïcité*) a taktiež boju za národnú bezpečnosť ohrozenú teroristickými skupinami (RN, 2022).

Progres najväčších rozmerov zaznamenalo Národné zhromaždenie v oblasti ekonomiky. Pôvodne uplatňujúc neoliberalný prístup, strana sa v súčasnosti prikláňa skôr k výrazne ľavicovejšej keynesiánskej ekonomickej teórii, ktorá obhajuje štátny intervencionizmus v časoch recesie. Le Penová je v socio-ekonomických otázkach akýmsi chameleónom, nakoľko presadzuje trhovo liberálny prístup pre malé a stredné podniky (Ivaldi, 2018), no je zástankyňou zvýšených sociálnych výdavkov, napr. v podobe finančných bonusov pre rodiny s väčším počtom detí, vyšších dôchodkov či nižšieho dôchodkového veku (RN, 2022). Dané sociálne orientované politiky možno spájať s cieľom prilákania pôvodne ľavicového voliča, napr. z prúdov upadajúcej Socialistickej strany. RN je ako produkt Marine Le Penovej výrazne ekonomicky populistickejší. Vo svojej rétorike často spomína ochranu a podporu ťažko pracujúceho obyčajného ľudu (Ivaldi, 2018) a často ho označuje aj ako toho, kto „boj“ s globalizáciou prehral. Okrem migrantov predstavujú podľa RN pre Francúzov hrozbu aj politické elity zosobnené v inštitúciách Únie. Le Penová často kritizuje spoločnú menu (Reuters, 2017) a tiež nadnárodnú právnu silu práva únie, ktorého implementácia podľa nej naštrbuje štátnu suverenitu.

Významný francúzsky ľavicový populista Jean-Luc Mélenchon vo svojom politickom pôsobení tiež zaznamenal vývoj, a to z čisto marxisticko-socialistického smerovania v stranách Socialistická strana (*Parti Socialiste*) a Ľavicový front (*Front de Gauche*) až k ľavicovo populistickej FI. Stlmenie „radikálnejšieho“ prístupu malo strategický cieľ získania si širšieho elektorátu, ktorý bol aj úspešne splnený.⁷ Ústrednou myšlienkou politického programu Mélenchona je zavedenie šiestej republiky. Tá by sa od súčasnej piatej odlíšila silnejším postavením dolnej komory parlamentu (*Assemblée nationale*), zastupujúcej občanov, a to na úkor právomocí prezidenta. Súčasný politický systém Mélenchon tiež nazýva „prezidentskou monarchiou“.

⁷ V roku 2017 sa v prezidentských voľbách Mélenchon umiestnil na treťom mieste, hneď za Marine Le Penovou.

Z finančného hľadiska je v úmysloch strany zaviesť „fiškálnu revolúciu“ prostredníctvom daňovej reformy, ktorá sľubuje progresívnu daň „pre bohatých“ a zároveň odstránenie súčasnej neférovej daňovej politiky. Vo svojom prezidentskom programe na rok 2022 zároveň uviedol zníženie dane z pridanej hodnoty na základné produkty a zaviazal sa prevziať dlhy malých podnikov, ktoré vznikli počas krízy. Nakoľko za najväčšieho nepriateľa ľudu považuje „vrchné 1%“ obyvateľstva, svoj populistický kurz prejavuje tým, že mieni zaviazat' nadnárodné spoločnosti dodatočne prispievať do štátneho rozpočtu na základe ich činnosti v krajine (Mélénchon, 2022). Vo vzťahu k EÚ sa pasuje za pro-európskeho, no kritizuje napr. nekompletnú implementáciu nariadení na boj proti klíme a súčasný slabý stav inštitúcií, pôsobenie predsedníčky Európskej komisie, Ursuly von der Leyen. Medzi nekompatibilné prvky politiky EÚ a jeho politického programu uviedol tiež status Európskej centrálnej banky, ktorú kritizuje z hľadiska vysokej závislosti členských štátov na finančných trhoch.

Podobne ako Le Penová, Mélénchon pri dôchodkoch zastáva pozíciu zachovania pôvodného veku odchodu. Takýto typ politiky znamená zároveň pre obe populistické opozičné strany možnosť prilákania voličov, ktorí sa odvrátili od vládnucej strany Emmanuela Macrona. Svoj plán opatrení smeruje Mélénchon najmä na „obyčajných ľudí“. Je zástancom regulácie cien energií a tiež poskytovania istého množstva energií občanom bezplatne (Mélénchon, 2022). Mélénchon, podobne ako Le Penová, odmietajú politické smerovanie súčasného prezidenta. Predstavitel' FI ho dokonca označil ako širiteľa „demagogického populizmu“ (Mélénchon, 2017) po výroku, že Národné zhromaždenie nepotrebuje súčasný vysoký počet poslancov.

2 Cieľ práce, metodika práce a metódy skúmania

Hlavným cieľom tejto bakalárskej práce je charakterizovať a zmapovať prejavy a dôsledky ekonomického populizmu vo vybraných prípadoch. Pri naplnení cieľu sme si stanovili výskumnú otázku: „*Akým spôsobom sa v rovine relevantných subjektov francúzskej pravice a ľavice prejavuje ekonomický populizmus?*“

V práci sme si stanovili aj čiastkové ciele, spočívajúce v historickom rozdelení a teoretickom vymedzení termínu populizmus, v charakteristike jeho ekonomického rozmeru a taktiež sme si priblížili aspekty ekonomického populizmu vo vybranej krajine, Francúzsku. V praktickej časti sme čiastkové ciele sústredili na konkrétne populistické francúzske politické strany, ktoré reprezentujú opačné póly súčasného politického spektra. Charakterizovali sme prejavy a dôsledky ekonomického populizmu strán Národné zhromaždenie (*Rassemblement National*) a Nepoddajné Francúzsko (*France Insoumise*) a následne sme charakterizovali ich spoločné črty.

Metodika výskumu spočívala v kvalitatívnej obsahovej analýze. Prvá kapitola spočívala v rešerši odbornej literatúry. Inšpirovali sme sa tvorbou politológov ako Gilles Ivaldi, Cas Mudde, C. R. Kaltwasser či ekonómov ako Emre Ünala. Analýza v tretej kapitole bola prevažne založená na určitom politickom korpuse, konkrétne sme sa sústredili na volebné programy strán Národné zhromaždenie a Nepoddajné Francúzsko v legislatívnych voľbách v rokoch 2017 a 2022 a taktiež sme analyzovali volebné programy predstaviteľov daných strán, Marine Le Penovej (RN) a Jeana-Luca Mélenchona (FI) v prezidentských voľbách v rokoch 2017 a 2022. Kvalitatívna analýza zahŕňala aj jednotlivé výroky politikov v médiách, a to prevažne v francúzskych novinách (*Le Monde*, *Le Figaro*, *Le Journal du Dimanche*) a na oficiálnych účtoch populistických politikov na sociálnych sieťach (*Instagram*, *X*, *Facebook*).

Využívali sme aj komparáciu, najmä pri porovnaní jednotlivých zložiek diskurzu politikov a teoretického vymedzenia ekonomického populizmu a taktiež pri porovnaní spôsobu komunikácie jednotlivých strán s elektorátom. Porovnávali sme rozdiel v dosahu na rôzne sociologické skupiny v rámci voličskej základne RN a FI.

3 Výsledky práce

V praktickej časti práce sa budeme koncentrovať na prejavy a následky uplatňovania politík ekonomického populizmu vo Francúzsku. Ako bolo definované v prvej kapitole tejto práce, nástroje ekonomického populizmu sa všeobecne týkajú najmä redistributívnych politík, krátkodobých vládnych výdavkov, migrácie, reštriktívnej obchodnej politiky a znižovania daní (Bourmans, 2017). Uplatňovanie daných ekonomicko-populistických politík členíme ideologicky na pravicovo a ľavicovo orientované, v prípade tejto bakalárskej práce na nástroje, ktoré presadzuje pravicová politická strana Národné zhromaždenie (RN) a ľavicové Nepoddajné Francúzsko (FI). Sústreďujeme sa najmä na obdobia od roku 2017 a od roku 2022, teda na posledné dve volebné obdobia. Bývalá predsedníčka RN a taktiež predseda FI boli obaja prezidentskými kandidátmi, no do druhého kola sa dostala iba Le Penová, v ktorom ju oba razy porazil súčasný prezident Emmanuel Macron.⁸

3.1 Francúzska populistická pravica

Európsky pravicový ekonomický populizmus, v prípade tejto záverečnej práce však najmä ten francúzsky, sa vyznačuje ekonomickými dopadmi migrácie na hostiteľskú krajinu a poukazuje najmä na jej negatívny vplyv na ekonomický blahobyt domácich obyvateľov. Obavy z prílevu migrantov tvoria ústrednú tému návrhov zákonov z dielne pravice. Ekonomickým následkom prílevu migrantov v oblasti sociálneho zabezpečenia a pomoci sa venuje najväčšia francúzska pravicová politická strana, Národné zhromaždenie. V prezidentských programoch Marine Le Penovej z rokov 2017 a 2022, ale aj v straníckom programe RN (RN, 2022) je prerozdeľovanie sociálnych benefitov medzi obyvateľov krajiny uvedené ako jeden z kľúčových bodov. Prístoľovalcom v ňom určuje istý subordinovaný vzťah voči „pravým“ Francúzom. Apeluje taktiež na problémy s asimiláciou cudzincov a možnú hrozbu pre verejnú bezpečnosť.

Hoci Francúzsko v súčasnosti nepatrí medzi cieľové krajiny EÚ s najväčším prílevom migrantov, nakoľko sa hodnoty pohybujú okolo západoeurópskeho priemeru, masívna migrácia je jednou z hlavných tém populistickej pravice.

⁸ Vo voľbách v roku 2017 získala Le Penová v prvom kole 21,3% hlasov a následne v druhom kole 33,9%. Jean-Luc Mélenchon sa v prvom kole umiestnil na štvrtom mieste s 19,58% hlasmi voličov (Statista, 2017).

Z historického hľadiska bolo Francúzsko domovom pre vysoký počet migrantov. Po druhej svetovej vojne to boli najmä Európania, v najväčšej koncentrácii zo susediacich krajín ako Taliansko, Španielsko, Portugalsko, no v menšom aj občania bývalého východného bloku, predovšetkým z Poľska, ktorí boli v krajine vítaní z dôsledku nedostatku pracovnej sily, najmä v odvetviach vyžadujúcich si manuálnu prácu. Počas 60-tych rokov, po vlne nezávislosti bývalých francúzskych kolónií, sa rozmohla emigrácia z krajín Maghrebu (Alžírsko, Maroko, Tunisko) do Francúzska (Národný inštitút štatistických a ekonomických vied FR [Insee], 2023).

Je dôležité spomenúť nepochybný nedostatok inklúzie daného obyvateľstva do majority. Obdobie vlády Jacquesa Chiraca ovplyvnené ekonomickým úpadkom v dôsledku ropných šokov v 70. rokoch vyústilo do reštriktívnej migračnej politiky⁹, ktorej cieľom bolo, aby sa migrujúci pracovníci vrátili do krajiny pôvodu. Integrácia migrantov (a ich potomkov) je neúplná aj v súčasnosti, a to najmä na trhu práce.¹⁰ Zvýšená miera nezamestnanosti vyúsťuje do zvýšenej miery chudoby týchto skupín ľudí. Sociálna exklúzia z majoritného obyvateľstva a celková diskriminácia môže spôsobovať ďalšie sociálne nerovnosti a v niektorých prípadoch viesť k delikventnému správaniu daných jedincov (Európska komisia, 2023).

Nasledujúca *Tabuľka č.1* vytvorená z dát Medzinárodnej migračnej databázy OECD približuje počet migrantov v západných členských štátoch Únie v období od roku 2017 do 2021. Dáta nezahŕňajú žiadateľov o azyl, zobrazuje výlučne len počet ekonomických migrantov a tých, ktorí migrujú za cieľom zjednotenia rodiny (OECD, 2024). V západnej Európe a v EÚ ako celku je z hľadiska počtu migrantov najväčšou cieľovou krajinou dlhodobo Nemecko a to z dôvodu priaznivej migračnej politiky. Francúzsko sa nachádza pod priemerom západných členských štátov, výrazne pod hodnotami Španielska a porovnateľne s Talianskom. Ekonomický populizmus v oboch spomenutých krajinách sme stručne analyzovali v prvej kapitole. Konkrétne dáta uvádzame z toho dôvodu, aby sme si priblížili v praxi problematiku migrácie, ktorú populistické strany často uvádzajú ako kľúčový bod programu.

⁹ Výsledkom bolo tzv. *Loi Bonnet* (Bonnetov zákon, podľa vtedajšieho ministra vnútra Christiana Bonneta), ktoré malo zastaviť neregulárnu migráciu a sprísniť podmienky vstupu do krajiny (legifrance.gouv.fr, 1980).

¹⁰ Osoby s cudzím pôvodom 2-krát častejšie deklarujú, že neboli vzati do zamestnania na základe svojho pôvodu v porovnaní s osobami, ktoré nie sú migrantami. Dokazuje to aj miera nezamestnanosti, ktorá je o 10% vyššia pre migrantov a ich potomkov (16%) ako pre obyvateľov bez cudzieho pôvodu (6% v rokoch 2019-2020) (Insee.fr, 2023).

Tabuľka č.1: Počet imigrantov vo vybraných krajinách EÚ

Krajina	2017	2018	2019	2020	2021
Rakúsko	139 329	131 724	134 966	121 311	139 543
Belgicko	109 167	119 663	129 450	101 553	122 386
Francúzsko	246 227	259 934	268 462	208 493	250 383
Nemecko	1 384 018	1 383 580	1 345 943	994 819	1 139 816
Írsko	57 200	61 900	61700	56 500	35 000
Taliano	301 071	285 500	264 571	191 766	243 607
Luxembursko	23 180	23 353	25 150	20 970	23 758
Holandsko	183 856	191 005	215 228	170 612	208 056
Portugalsko	61 413	93 154	129 155	118 124	111 311
Španielsko	453 950	559 998	666 022	415 150	456 573
Priemer	295 941	310 981	324 065	239 930	273 043

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa štatistik OECD. International Migration Database [online]. In: *OECD.Stat.* 25.1.2023, [cit. 26.1.2023]. Dostupné na <https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=MIG>

3.1.1 *Rassemblement National*

Národné zhromaždenie pod vedením Jean-Marie Le Pena od svojho vzniku hlásalo obchodnú politiku protekcionizmu, vystúpenie z EÚ a predovšetkým exkluzívne správanie voči neeurópskym imigrantom (Reynié, 2016). Hoci sa strana pod vedením Marine Le Penovej stala ideologicky umiernenejšou a viac mainstreamovou, politika ekonomického populizmu je značnejšou, nakoľko je často presadzovaná ochrana obyčajného pracujúceho ľudu pred politickými a ekonomickými elitami (Ivaldi, 2019).

Nacionalistické smerovanie RN sa nepreukazuje len skrz jej názov či stranický program, ale je markantným aj v prejavoch jej vedúcich osobností. Za tie považujeme predovšetkým súčasného predsedu strany Jordana Bardellu a bezpochybné aj Marine Le Pen, ktorá v novembri 2022 odstúpila z pozície predsedníčky strany, hoci ju stále vedie v rámci parlamentu, resp. jeho dolnej komory (Assemblée Nationale, 2024). V histórii strany je to po prvýkrát, kedy stranu nevedie niekto z rodiny Le Penovcov, no i napriek tomu je s ňou prepojený nie len na profesionálnej, ale aj na personálnej úrovni. Z prejavov predsedu je však jednoznačné, že v politike dediabolizácie RN bude naďalej pokračovať (The Guardian, 2022). Členovia RN často opakujú isté kľúčové slová, ktoré sa spájajú s hlavnou myšlienkou strany. Sú nimi prevažne frázy ako ochrana národnej identity, resp. národná priorita v oblasti štátnej pomoci, s ním spojený koniec nelegálnej migrácie a tiež ochrana francúzskeho ľudu pred ekonomickými, politickými a nadnárodnými elitami.

Okrem zaužívaných fráz môžeme populistický prejav Le Penovej, vtedy ešte ako predsedníčky strany Národný Front, pozorovať aj v motte jej kandidatúry na prezidentku v roku 2017. Bolo ním „*v mene ľudu*“ („*au nom du peuple*“). Toto heslo interpretovala bývalá prezidentská kandidátka za „*návrat ku koreňom demokracie*“, ktorá by mala reprezentovať zvrchovaný ľud, ktorému je nutné vrátiť moc, ba dokonca za „*vyznanie viery*“ (Le Penová, 2016)¹¹.

Národná priorita

Národné zhromaždenie presadzuje svoju hlavnú stranícku myšlienku spočívajúcu v boji „my vs. oni“ aj v rámci rétoriky, ktorú majú jej predstavitelia univerzálne zaužívanú. „Národná priorita“ (*priorité nationale*), pôvodne bývalými členmi strany (napr. Jean-Yves Le Gallou) nazývaná ako napr. „národná preferencia“ (*préférence nationale*), vo všeobecnosti zvýhodňuje časť obyvateľstva krajiny, ktorá disponuje štátoobčianskym zväzkom so štátom pobytu voči cudzincom. Tento politický koncept predstavuje isté privilegium občanov v rôznych sférach života (Le Journal du Dimanche, 2023).

Marine Le Penová vo svojej prvej prezidentskej kampani v roku 2017 národné témy s heslom „národná priorita“ mnohokrát zvýraznila vo svojich prejavoch. V skorších debatách vyjadrila svoju filozofiu nadradenosti Francúzov nad cudzincami v oblasti poskytovania štátnej sociálnej pomoci, keď povedala, že „...*systematická charita musí začať doma*“ (Le Penová, 2013)¹². Apelovala najmä na poskytovanie benefitov na bývanie (*aides au logement*), pri ktorom zastáva opäť národný princíp a vyjadrenia ako „prioritný prístup“ a „Francúzi prví“ („*une priorité d'accès, les Français d'abord*“) sa tiahli naprieč oboma prezidentskými kampaňami, teda aj v roku 2022. V rámci kampane v roku 2017 dokonca prejavila záujem radikálne novelizovať ústavu (Franceinfo.fr, 2017) a zakotviť v nej princíp národnej priority, a to v oblasti práce, bývania a sociálnych otázok (Ivaldi, 2017). Podľa sorbonského profesora ústavného práva D. Rousseaua by daný návrh novej ústavy odporoval súčasnému mottu Francúzskej republiky, ktoré siaha do obdobia francúzskej revolúcie, teda *sloboda, rovnosť, bratstvo (liberté, égalité, fraternité)*, nakoľko by preferencia a rôznosť prístupu k obyvateľom v spomenutých

¹¹ Le Penová sa v originálnom znení pre BFMTV vyjadrila o slogane takto: „Mon slogan est 'Au nom du peuple', c'est une vision, une profession de foi, le retour aux racines de la démocratie, car la réalité c'est que le peuple est souverain, on a trop tendance à l'oublier, notamment dans nos modes de scrutin. Il faut donc lui rendre le pouvoir.“ (Le Penová, 2017)

¹² Výrok Marine Le Penovej vo francúzštine znel: „*Il faut que la charité bien ordonnée commence par soi-même*“ (Institut national de l'audiovisuel, 2022).

oblastiach podľa pôvodu vylučovala rovnosť, čiže diskrimináciu na základe rasy, názoru, náboženstva či pôvodu (Rousseau, 2017). Záujem o novelu ústavy prejavila aj vo svojej druhej kandidatúre, kedy mala byť odsúhlasená na základe referenda. Jej cieľ bol opäť podobný, a to kontrola migračných tokov a zaistenie národnej priority v kľúčových otázkach ako bývanie či poskytovanie sociálnej pomoci od štátu (Challenges.fr, 2022).

Novela ústavy vychádzajúca z programu prvej prezidentskej kandidatúry sa mala týkať aj vyššej právnej sily práva EÚ nad vnútroštátnym právom, prostredníctvom čoho si všímame jej populistický kurz. Daný bod v programe opäť prezentuje kľúčovú charakteristickú črtu ideológie, a to boja elít, v tomto prípade tých nadnárodných - EÚ, proti ľudu, teda vnútroštátnym právnym normám, resp. aj proti princípu národnej suverenity.

Vyzývala tiež k okamžitému zastaveniu nelegálnej migrácie, ktorú označuje za tragédiu a útlak pre Francúzsko (Le Penová, 2017). RN sa vyhradzuje najmä voči migrácii smerujúcej z krajín s moslimskou majoritou. Svoj postoj zdôvodňuje obavami z islamistickej radikalizácie, ktorý narúša princíp sekularizmu v krajine. Ako už bolo naznačené v úvode tretej kapitoly, Francúzsko nie je primárnou cieľovou krajinou migrantov v rámci Západnej Európy a počet migrantov v krajine je pod priemerom západoeurópskych členských štátov Únie. Podľa dostupných štatistických údajov sú najväčšou minoritou vo Francúzsku imigranti zo severnej Afriky, spravidla z Alžírsku, Maroka a Tuniska. Podľa údajov zo sčítania obyvateľstva z roku 2022 tvorí z 67,8 miliónovej francúzskej populácie 7 miliónov imigrantov, pochádzajúcich najmä z Afriky (48,2%) a z Európy (32,3%) (Insee, 2022). Bývalá kandidátka na prezidentku tiež deklarovala, že prvé opatrenie, ktoré by zaviedla po svojom možnom zvolení do funkcie by bolo „obnovenie hraníc“ (*rétablir les frontières*) (Le Penová, 2017). Jedným z kľúčových bodov programu strany tiež bolo odstránenie akýchkoľvek islamistických ideológií a ich zdrojov z krajiny. V rámci tohto bodu strana skoncipovala aj návrh zákona, v ktorom za dané ideológie označuje všetky prostriedky, ktorými dané osoby odmietajú sekularizmus a demokratické zriadenie v krajine či nadradenosť zvykového práva (RN, 2022). V praxi by toto pravidlo viedlo napr. k zákazu nosenia šatky (hijab a pod.) vo verejných priestranstvách.

Cudzincov často RN spája so zvýšenou kriminalitou v krajine a poukazuje spravidla na tie miesta, kde sa koncentrujú. Tému kriminalita sa budeme venovať v tejto podkapitole neskôr.

Podobne ako Le Penová, súčasný predseda strany Jordan Bardella zastáva rovnaký postoj ohľadom preferencií pri sociálnych dávkach. Ako člen „nového“ Národného

Zhromaždenia (RN) sa svojím vystupovaním snaží pôsobiť ako umiernenější národnársky politik, a ktorého pôsobenie by malo posunúť RN bližšie k voličom nižšej vekovej kategórie. Obsahovo však presadzuje bežnú politiku strany, keďže tvrdí, že hoci by štát mal sociálne príspevky poskytovať, mali by byť vyhradené výlučne pre občanov krajiny, teda nie cudzincov s iných štátnym občianstvom. Tým chce umožniť prístup k finančnej pomoci pri bývaní (tzv. *aides au logement*) až po piatich rokoch práce vo Francúzsku (Le Figaro, 2023).¹³

Imigrantov v krajine prezentuje RN, súdiac podľa politik a programov strany, za akýchsi votrelcov, ktorí využívajú systém sociálneho štátu, prípadne zvyšujú mieru nezamestnanosti či nebezpečenstvo v krajine z dôvodu rizika teroristických útokov. Práve frekventovanosť danej témy v diskurze politikov zvyšuje pravdepodobnosť, že občania budú mať tendenciu voliť politikov, ktorí sa zaštitujú populistickými naratívami, a teda k úspechu populistických strán. Ide o spôsob vytvárania známeho antagonistického vzťahu medzi obyčajným ľuďom, v pravicovej rovine – tými pravými občanmi krajiny, tými, ktorí v štáte dlhodobo žijú a pôsobia, a medzi externými silami (migrantami), prípadne elitami, ktoré majú v imigračnej politike nadštátnu moc, ako má do istej miery napr. Európska únia nad členskými štátmi.

Kriminalita ako výsledok masívnej migrácie, pohľad RN

Je bežné, že sa členovia Národného Zhromaždenia vyjadrujú voči imigrantom negatívne, ba dokonca, že im pripisujú zvýšenú úroveň kriminality. Známy výrok Le Penovej pôvodne z roku 2014 o tom, že „nelegálni migranti sú delikventami a nemajú čo robiť na území Francúzska“ (Le Penová, 2014)¹⁴, pretrváva aj v neskoršej rétorike strany. Tvrdí taktiež, že „95% deliktov v uliciach Francúzska je spôsobených migrantami alebo obyvateľmi s cudzím pôvodom.“ (Le Penová, 2012)¹⁵. Je samozrejmé, že daný averzný postoj extrémne pravicovej strany voči danej skupine ľudí je prostriedkom na získanie si pravicového voliča. Daný výrok je však nepravdivý, minimálne nie celkom. Le Penová toto číslo údajne čerpala zo štatistík Ministerstva vnútra FR, no spomínaných 95% predstavuje delikty výhradne v prostriedkoch hromadnej dopravy, nie v celej krajine. Typickým spôsobom komunikácie populistu s verejnosťou je šírenie polopravdivých údajov, ktoré strane a jej ideám vyhovujú.

¹³ V originále Bardellov výrok znie „Les aides sociales doivent être réservées aux gens qui ont la nationalité française.“ (Bardella, 2023)

¹⁴ V Calais sa vtedajšia predsedníčka vyjadrila o nelegálnych migrantoch takto: „ Les clandestins sont des délinquants au sens de la loi. Ils n'ont rien à faire sur le territoire national. “ (Le Penová, 2014)

¹⁵ Vo francúzskom znení: „ 95 % de la délinquance de rue est le fait de personnes qui sont immigrées ou issues de l'immigration. Ça, c'est une réalité tangible. “ (Le Penová, 2012)

Na základe údajov z Ministerstva spravodlivosti FR v počte odsúdených prevažovali Francúzi nad cudzincami, ako vidíme v *Tabuľke č.2*. Už podľa tejto informácie je zrejmé, že sa strana o kriminalite spôsobenej cudzincami vyjadruje zavádzajúco. Tento údaj však nezodpovedá otázku tých občanov, ktorí sú potomkami imigrantov, na ktorých sa RN odvoláva.

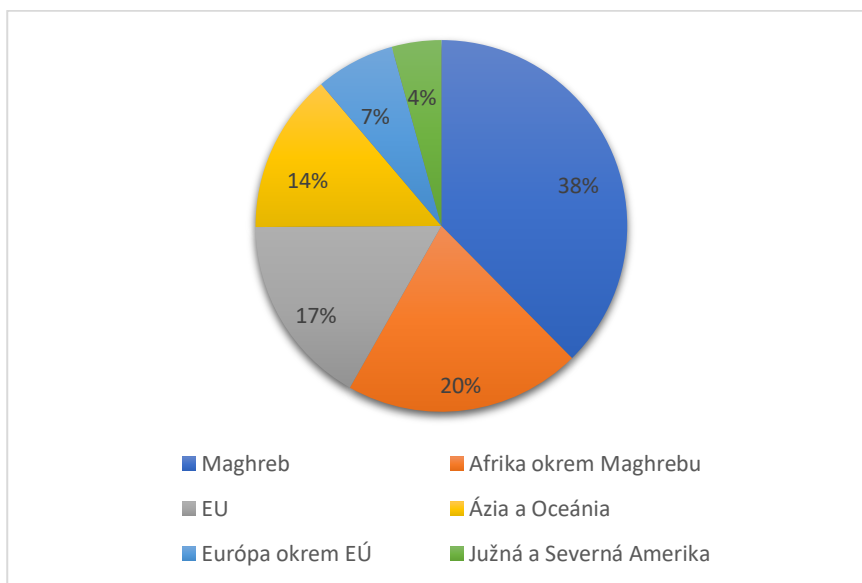
Tabuľka č.2: Pôvod odsúdených vo FR v roku 2021

Národnosť	v hodnotovom vyjadrení	v %
Francúzsko	389 161	84
Cudzia	72 336	15,6
Neznáma	1 906	0,4
Spolu odsúdení	463 403	100

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa Ministerstva spravodlivosti, FR/SG/SDSE, Národný register trestov FO. Les condamnations: Années 2019 et 2020 [online]. In: *justice.gouv.fr*. 12.2021, [13.2.2024]. Dostupné na https://www.justice.gouv.fr/sites/default/files/2023-04/Les%20condamnations%202019-2020_WEB.pdf

Podrobnejšie údaje o pôvode odsúdených poskytuje Národný inštitút štatistiky a ekonomických vied FR, podľa ktorého najviac delikventnej a zločineckej činnosti spáchanej cudzincami je vo Francúzsku páchanou štátnymi občanmi krajín Maghrebu a iných afrických krajín, ako môžeme vidieť v *Grafe č.1*. V grafe nie je uvedená deliktuálna a zločinecká činnosť štátnych občanov Francúzska s francúzskou národnosťou.

Graf č.1: Pôvod cudzincov páchajúcich trestnú činnosť vo FR v roku 2019

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa Insee. Sécurité et société: Auteurs selon la nationalité [online]. In: *Institut national de la statistique et des études économiques*. 9.12.2021, [16.2.2024]. Dostupné na <https://www.insee.fr/fr/statistiques/5763585?sommaire=5763633#consulter>

Z grafu a z uvedených informácií o početnosti menšín vo Francúzsku je evidentné, že pôvod odsúdených je v priamom pomere s počtom týchto osôb v krajine, teda v najväčšom množstve je páchaná obyvateľmi s francúzsku národnosťou a následne obyvateľmi s národnosťou najpočetnejších menšín, teda menšín pochádzajúcich z krajín Maghrebu.

Podľa reportu financovaného Európskou komisiou postaveného na základe 17 výskumných projektov nejestvuje medzi migráciou a kriminalitou žiaden dôkaz o vzťahu typu príčiny a dôsledku (Európska komisia, 2023)¹⁶.

Sociálne a ekonomické otázky

Hoci sú politiky sociálneho a ekonomického rázu viac charakteristické pre ľavicové strany, sú upravené aj v straníckom programe Národného Zhromaždenia a aj v programoch z rokov, kedy sa Marine Le Penová uchádzala o post prezidentky. Daná populistická strana zmenila svoj pohľad na ekonomiku po nástupe Le Penovej z pôvodného voľného trhu na keynesiánsky prístup (Ivaldi, 2019), povolujúci štátnu intervenciu, ako sme spomínali v *podkapitole 1.4.2*. RN okrem zastávania pôvodného veku odchodu do dôchodku hlásala taktiež valorizáciu dôchodkov, najmä tých najnižších (RN, 2022). Počas svojej prezidentskej kandidatúry Le Penová taktiež navrhovala politiku vyňatia mladých pracujúcich Francúzov do 30 rokov z povinnosti platenia dane z príjmu (*impôt sur le revenu*) s cieľom predídenia ich odchodu za prácou do zahraničia (Capital.fr, 2022). Z daných politík sledujeme určité „predvolebné sľuby“ smerované voči masám, voči mladým ľuďom, dôchodcom. Ako sme uviedli v prvej kapitole, masový charakter politík je príznačný pre ekonomický populizmus.

Aj sociálna politika v sebe skrýva typické populistické idey strany. „Národná priorita“, resp. antiimigračné smerovanie je prítomné aj v oblasti redistribúcie, keď určuje cudzincom hierarchicky nezvýhodnené postavenie pri čerpaní sociálnych dávok. Rozhodujúcou črtou medzi populistami a ostatnými politickými stranami je antielitizmus („my vs. oni“, bežný ľud vs. politické a ekonomické elity). V ponímaní Národného Zhromaždenia sú za bežný ľud považovaní štátni občania Francúzska bez cudzieho pôvodu a tzv. „oni“ často predstavujú práve zvyšok obyvateľstva. Cudzincov sa snaží RN dostupnými nástrojmi diskriminovať v oblastiach, ktoré to „dovoľujú“. Politicko-ekonomické elity stvárnjuje nie len v inštitúciách Európskej únie,

¹⁶ Dané výskumné projekty sa uskutočnili v rámci programu cieleného sociálno-ekonomického výskumu Štvrtého rámcového programu Komisie (Commission's Fourth Framework Programme) (Európska komisia, 2023).

ale i v súčasnej vláde, ktorým pripisuje súčasnú migračnú situáciu. Kľúčové témy strany sa teda funkčne prelínajú s typickým populistickým diskurzom.

3.1.2 Sociálno-ekonomická analýza elektorátu pravice

V tejto časti práce si priblížime teritoriálnu, sociálnu a ekonomickú štruktúru voličskej základne Národného Zhromaždenia i Marine Le Penovej ako bývalej prezidentskej kandidátky, no taktiež okolnosti, ktoré majú za následok podporu pravicových populistických politikov.

Popularita populistickej pravice zaznamenala v posledných rokoch¹⁷ dôrazný rast v porovnaní s dobou, kedy ju viedol zakladateľ strany Jean-Marie Le Pen. Obdobie pred voľbami sa vyznačovalo zvýšenou vlnou imigrantov prúdiacich najmä do západnej Európy, no taktiež množstvom teroristických útokov, ktoré sa prejavovali predovšetkým v parížskom regióne¹⁸.

Atak, ktorý akceleroval v spoločnosti istú formu strachu z moslimského extrémizmu bol útok na satirický francúzsky žurnál Charlie Hebdo.¹⁹ Antiimigračný postoj RN bol, ako je populistickým zvykom, pre voličov v tomto smutnom období lákavým, nakoľko to proti moslimské nálady vo francúzskej spoločnosti dovoľovali. Dôkazom je aj víťazstvo RN v regionálnych primárkach, kde strana získala 30,8% hlasov, hoci v druhej časti volieb sa jej už nepodarilo presadiť sa na prvom mieste. Po následných teroristických útokoch v Nice no i susedných krajinách, Le Penovej národná a bezpečnostná politika prejavovaná v typickej populistickej rétorike zaujala väčšie množstvo voličov, ako bolo pôvodne predpokladané. Kandidátka bola taktiež obvinená z využívania situácie a podporovania hnevu a nenávisti v svoj prospech (Daigle et al., 2019).

Elektorátu RN podľa niektorých prieskumov (Huc, 2022) dominujú najmä muži a to vo veku od 35 do 60 rokov, no strana naberá na popularite aj medzi mladšou generáciou. Prekvapivo je však len veľmi málo atraktívnou pre dôchodcov. Vekovo starších voličov sa snaží prilákať napríklad nepodporením Macronovho zákona o vyššom dôchodkovom veku.

¹⁷ Sledujeme primárne obdobie od roku 2017, teda o predminulých prezidentských a parlamentných voľbách.

¹⁸ Správne označenie regiónu je Île-de-France.

¹⁹ Útok bol spôsobený moslimskými radikálmi, ktorý hlásali pomstu po tom, čo žurnál publikoval provokačný obrázok s kľúčovou postavou islamu, prorokom Mohamedom. Daná udalosť pochopiteľne strhla veľkú pozornosť po tom, čo sa na sociálnych sieťach objavil hashtag s názvom *#JeSuisCharlie* (*#JaSomCharlie*), ktorý odkazoval na solidarosť s obeťami útoku (BBC, 2016).

Podľa sociologickej analýzy elektorátu voličov v prezidentských voľbách v roku 2022 portálu *IPSOS*²⁰ (*Tabuľka č.3*), bol pomer mužov a žien, ktorí v prieskume deklarovali Marine Le Pen za svoju favoritku, relatívne vyrovnaný. Aj v tomto prieskume sa potvrdilo, že Le Penovú volili prevažne ľudia do 60 rokov²¹. Čo sa týka ekonomickej úrovne voličov, RN predstavuje najpopulárnejšiu politickú stranu zamestnancov a disponuje veľmi nízkym počtom voličov z radu kvalifikovaných exekutívnych a manažérskych pozícií. Pomerne častými voličmi sú aj nezamestnaní, ktorí sú dlhodobo kľúčovou volebnou základňou pre ľavicové strany. Odzrkadľuje to aj rozdelenie respondentov podľa typu profesie a typu najvyššieho dosiahnutého vzdelania v *Tabuľke č.3*, ktorá potvrdzuje, že populistická rétorika „funguje“ najmä na voličov nižšej vzdelanostnej a príjmovej vrstvy.

Hoci je stranícky program RN viac sociálne orientovaný ako v minulosti, ide predsa len o pravicovú stranu. Tradične ľavicové politiky, ktoré RN prevzala a prezentovala v straníckom programe na rok 2022 boli napríklad stanovenie dane pre bohatých (*impôt sur la fortune financière*), vyššie valorizované dôchodky, sociálne dávky pre rodiny v podobe pôžičiek s 0% úrokom pre rodiny s 3 deťmi, či zníženie DPH na energie z 20% na 5,5%.

Posun voči sociálne inklinovanej rétorike má za následok prilákanie pôvodných ľavicových voličov, napríklad voličov Socialistickej strany (*Parti Socialiste*).

²⁰ Prieskum tvorila reprezentatívna vzorka 4 000 registrovaných voličov (IPSOS, 2022).

²¹ Istý „monopol“ na hlasy mladších voličov mal však Jean-Luc Mélenchon, ktorému prejavili najväčšiu podporu voliči do 34 rokov.

Tabuľka č.3: Sociológia elektorátu č. 1, prezidentské voľby 2022

Spolu hlasy [100%] ²²	Marine Le Penová	Emmanuel Macron	Jean-Luc Mélenchon
		23,6%	28,5%
Pohlavie			
Muži	23	27	21
Ženy	24	29	20
Veková skupina			
18-24 rokov	26	20	31
25-34 rokov	25	23	34
35-49 rokov	28	24	22
50-59 rokov	30	24	22
60-69 rokov	22	30	17
69 a viac rokov	13	41	9
Profesia			
Exekutívna	12	35	25
Stredný manažment	24	28	25
Úradnícka	36	17	25
Robotnícka	36	18	23
Dôchodok	17	36	11
Najvyššie dosiahnuté vzdelanie			
Stredoškolské bez maturity a nižšie	35	23	14
Stredoškolské s maturitou	27	26	22
Vysokoškolské I. Stupňa	23	31	17
Vysokoškolské II. stupňa a vyššie	13	33	26

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa prieskumu na portáli IPSOS. TEINTURIER, Brice – DORIDOT, Jean-Francois. 2022 Élection présidentielle: Sociologie des électorats et profil des abstentionnistes [online]. In: *ipsos.com*. [15.2.2024]. Dostupné na https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2022-04/Ipsos%20Sopra%20Steria_Sociologie%20des%20électorats_10%20Avril%202020h30.pdf

Z teritoriálneho hľadiska nie je štruktúra voličskej základne Národného Zhromaždenia striktne diverzifikovaná, avšak platí pravidlo, že ju netvorí metropoly. RN (takisto aj Le Penová v prezidentských voľbách) podporujú spravidla voliči z vidieckych oblastí, či z menších až stredných miest. Ako vidíme na *Obrázku č. 1*, Le Penovej voliči sa nachádzali najmä na severe a severozápade krajiny, a taktiež na juhozápade. V tradične robotníckych severných departementoch (napr. Pas-de-Calais) spočívala podpora predovšetkým medzi pracujúcou vrstvou obyvateľstva, ktorá býva pripisovaná celkovému ekonomickému úpadku a dezindustrializácii regiónu. Práve nepriaznivá ekonomická situácia môže vysvetľovať, prečo

²² Pre prehľadnosť v tabuľke neuvádzame hlasy kandidátov s nižším skóre, hodnoty však predstavujú percentá zo 100, teda napr. 23,6% zo všetkých voličov by volilo Marine Le Pen.

voliči v týchto regiónoch podporujú politikov s populistickými naratívmi. Na juhu Francúzska ide skôr o skupiny, ktorých primárnym cieľom je odlíšiť sa od vrstvy s cudzím pôvodom, ktorých považujú za tých, ktorí využívajú sociálny štát (Huc, 2022).

Obrázok č.1: Teritoriálna štruktúra voličov v prezidentských voľbách 2022

Zdroj: FERRER, Marixe et al. Résultats de la présidentielle : visualisez les votes commune par commune sur notre carte interactive [online]. In : *LeMonde.fr*. 25.4.2022, [13.2.2024]. Dostupné na https://www.lemonde.fr/les-decodeurs/article/2022/04/25/resultats-de-la-presidentielle-visualisez-les-votes-ville-par-ville-sur-notre-carte-interactive_6123495_4355771.html

Francúzsko však nepredstavuje len tzv. *Hexagone*, teda svoju metropolitnú, európsku časť. Disponuje aj zámorskými departementami a regiónmi, *départements et régions d'outre mer, DROM*²³. V týchto oblastiach sa pochopiteľne Le Penová tiež snažila o získanie si voličov a aj napriek jej xenofóbnemu diskurzu sa jej to v prípadoch Réunion, Mayotte či Guadeloupe podarilo. V straníckom programe RN je dokonca uvedený návrh zriadenia nového Ministerstva mora a zámorských departmentov (*Ministère d'état de la mer et de l'outre-mer*) a Le Penová im často adresuje videá na svojich sociálnych sieťach (Le Monde.fr, 2021).

²³ Ide o regióny, ktoré disponujú istou autonómiou na regionálnej úrovni, no sú súčasťou Francúzska, používajú euro, ich obyvatelia majú francúzsky pas a volia v legislatívnych a prezidentských voľbách. Patria sem Réunion, Mayotte, Guadeloupe, Martinique a Francúzska Guyana.

3.2 Francúzska populistická ľavica

Hlavným reprezentantom ľavicového ekonomického populizmu vo Francúzsku, ktorý má aj zastúpenie v parlamente (*Assemblée nationale*) je Jean-Luc Mélenchon ako predstaviteľ strany Nepoddajné Francúzsko (*FI*). Ľavicový populistický pohľad na spoločnosť sa vyznačuje jasnou averziou voči establišmentu. Mélenchon považuje za svojich nepriateľov, a za nepriateľov ľudu škálu politických a ekonomických subjektov. Medzi elity radí tradičné politické strany, médiá, „liberálnu“ Európsku úniu, a samozrejme aj prezidenta Macrona, ktorého považuje za vrchol tejto „oligarchie“ (Courrier international, 2017).

Vo výstupoch Mélenchona je zreteľne naznačené populistické smerovanie strany. Dochádza k nemu spôsobom pasovania sa za zástupcu ľudu, ktorý takého lídra (resp. takých predstaviteľov politickej strany) potrebuje, pretože len on môže spravodlivo „bojovať“ za práva, ktoré obyčajnému ľudu (*les gens*) v jeho celistvosti prislúchajú. Na sociálnej sieti Instagram zverejnil Mélenchon video z vystúpenia pred svojimi priaznivcami, ktoré predchádzajúci výrok potvrdzuje. Tvrdí, že politiky, ktoré FI presadzuje sú „pre všetkých“ a taktiež, že politická strana Nepoddajné Francúzsko je ich „garantom“, a je tiež stranou „pre všetkých“ (Mélenchon, 2024)²⁴.

3.2.1 *France Insoumise*

Nepoddajné Francúzsko založil v roku 2016 jej súčasný predseda Jean-Luc Mélenchon, ktorý bol na francúzskej politickej scéne už známou postavou, a to vďaka svojmu celoživotnému pôsobeniu v ľavicovo-socialistických politických stranách a hnutiach. Ako marxistický aktivista sa v 70. rokoch angažoval v Socialistickej strane (*Parti socialiste*) a neskôr (2007) sám kreoval Stranu ľavice (*Parti de gauche*). FI bola založená z dôvodu Mélenchonovej kandidatúry na prezidenta vo voľbách 2017. V období vzniku išlo o hnutie, nie politickú stranu v pravom slova zmysle, keďže FI mala horizontálnu štruktúru (Baloge & Hubé, 2021). Paradoxným však je, že popularita populistických strán, teda aj FI, sa odvíja od silnej centralizovanej postavy lídra strany, ktorý Mélenchon predstavuje.

²⁴ V originálnej francúzskej verzii citát Mélenchona znel: „*Quand nous disons, on demande l'augmentation du salaire minimum et des autres salaires, c'est pour tout le monde. Nous sommes le parti de tout le monde, pour tout le monde. [...] Je parle pour vous. Nous, nous sommes les s de ça.[...]*“ (Mélenchon, 2024).

Stratégia strany sa stala viac populistickou po výsledku prezidentských volieb v roku 2012, pred ktorými vyhlásil, že porazí Marine Le Penovú, no získal len 11% hlasov a skončil na štvrtom mieste (Le Monde, 2012). Do nasledujúcich volieb sa z Mélenchonovej kandidatúry vytratil symboly, ktoré boli preňho doposiaľ typické, ako napr. spievanie Internacionály či mávanie červenými vlajkami (resp. použitie červenej ako farby loga), no i motto kampane v 2012 „Vezmite si moc“ alebo „Vezmite moc do vlastných rúk“ (*Prenez le pouvoir*). Na voliča mohli tieto faktory pôsobiť krajno-favicovo, čo v dôsledku prilákalo nižšie množstvo hlasov.

Obrázok č.2: Jean-Luc Mélenchon počas kampane v roku 2012

Zdroj: Le Monde - AFP. Pour ses vœux, Mélenchon appelle à un "grand chamboule-tout" en 2012 [online]. In: *LeMonde.fr*. 4.1.2012, [1.3.2024]. Dostupné na https://www.lemonde.fr/election-presidentielle-2012/article/2012/01/04/pour-ses-v-ux-melenchon-appelle-a-un-grand-chamboule-tout-en-2012_1625712_1471069.html

V kampani v roku 2022 (ale aj v roku 2017) na straníckych stretnutiach znela už len francúzska národná hymna, vo veľkej miere zmizli aj červené vlajky a typ diskurzu sa zmenil na populistickejší a viac orientovaný proti elitám, na čele s Emmanuelom Macronom. Zodpovedali tomu aj body prezidentského programu, ako „zrušenie prezidentskej monarchie“ (*abolir la monarchie présidentielle*) či „odstránenie oligarchie a zrušenie privilégií elit“ (*balayer l’oligarchie, abolir les privilèges de la caste*). Dôvodom na dané politiky by mala byť kolízia medzi súkromnými záujmami a elitami, ktoré sídlia v štátnym inštitúciách, a ktoré „rozožierajú štát“²⁵ (Mélenchon, 2022). Stratégia sa vo voľbách v roku 2017 osvedčila, nakoľko Mélenchon získal v prvom kole prezidentských volieb 19,6% (Le Monde, 2017) a hoci sa ani v roku 2022 nedostal do druhého kola, získal 21,95% (Gouvernement.fr, 2022).

²⁵ Na oficiálnej webovej stránke Mélenchonovej kampane v roku 2022 sa uvádza citát o elitách nasledovne: „*Une caste de privilégiés, vouée aux plus riches, gangrène l’État.*“ (Mélenchon, 2022)

Za hnutie krajnej ľavice FI nepovažuje už ani jeden z jeho členov a poslanec v Národnom zhromaždení (*Assemblée nationale*) Alexis Corbière. Bývalý krajno-ľavicový aktivista (podobne ako Mélenchon) sa však nebráni nálepke „ľavicový populizmus“, nakoľko ju nepovažuje za urážku. Naopak, hlása ochranu pracujúceho ľudu, ktorá je však podľa Corbièra veľmi relatívna v súčasnej piatej republike. Odvoláva sa na „nedostatok slobody“ občanov v politickej sfére, ktorú považuje spolu so sférou ekonomickou za neoddeliteľnú súčasť demokracie (Corbière, 2022). Z diskurzu politikov FI je zrejmé, že príčinou nedostatku politickej slobody ľudu je nerovnováha moci spôsobená súčasnou poloprezidentskou formou vlády.

Okrem politických elít, Mélenchon často spomína aj tie ekonomické. Za entitu zodpovednú za vysoký štátny dlh Francúzska označuje inštitúcie EÚ, spravidla Európsku centrálnu banku. Navrhuje zmenu politiky ECB, konkrétne aby pretransformovala časť dlhu členských štátov na dlh s nulovou úrokovou sadzbou. Mala by tiež prevziať dlh, ktorý cirkuluje na finančných trhoch (Mélenchon, 2022).

Zaujímavá je aj zmena pohľadu strany na migráciu v čase, keď pred migračnou krízou uvádzal, že cudzinci pre krajinu predstavujú nové príležitosti, a oslavoval multikulturalizmus (Ivaldi, 2019), po kríze sa vyjadril kriticky voči nemeckej „pro bono“ migračnej politike (Le Figaro, 2015). V poslednej kampani bola však téma migrácia obsiahnutá viac inkluzívne a Mélenchon v rozhovore tvrdil, že by „*pokiaľ by vládol on, začal by s vlnou masívnej legalizácie (migrantov)*“²⁶ (BFMTV, 2023). Z daných výrokov vieme dedukovať, že prezentovanie problematiky migrácie vedia populistické strany ovplyvňovať podľa súčasných spoločenských nálad. V časoch nepriaznivých pre cudzincov, napr. po vlne masových teroristických útokov, sú voči migrantom populisti skeptickí, a keď sa situácia uvoľní, príde opäť čas na sociálne inkluzívne politiky, nakoľko sú pre ich popularitu dôležité aj hlasy občanov s cudzím pôvodom.

Šiesta republika

Hlavným Mélenchonovým argumentom pre zriadenie šiestej republiky na základe novej ústavy je „zastaranosť“ súčasnej ústavy z roku 1958 a potreba modernejšieho štátneho

²⁶ Pre portál BFMTV sa líder FI vyjadril takto: „*Si je venais à gouverner, je commencerais avec une vague de régularisation massive.*“ (Mélenchon, 2022). Legalizácia migrantov je podľa Medzinárodnej organizácie pre migráciu spôsob uznania statusu migranta, ktorý vedie k jeho stabilnejšej pozícii v rámci hostiteľskej krajiny (IOM.int).

zriadenia.²⁷ Celková vzdelanostná, príjmová a spoločenská úroveň sa zmenila, a teda republika, na ktorej čele je prezident, predstavuje podľa FI jednoducho nedostatočný prostriedok na reprezentáciu ľudu. Hlas ľudu by mal byť reprezentovaný aj prijatím ústavy, nakoľko by mala byť prijatá občanmi prostredníctvom referenda a nie poslancami v národnom zhromaždení. Návrh zriadenie šiestej republiky bol súčasťou prezidentského programu Mélenchona, ale je aj bodom programu NUPES²⁸, parlamentnej skupiny, ktorej najväčšiu súčasť tvorí Nepoddajné Francúzsko. Kľúčovým bodom návrhu je tiež umožnenie väčšej kontroly parlamentu nad výkonnou zložkou štátnej moci, najmä nad prezidentom. Cieľom je modifikovať štátne zriadenie na parlamentnú republiku, ktorá by mala byť orgánom reprezentujúcim ľud vo väčšej miere ako doteraz (NUPES, 2022).

Podľa Mélenchona sa vláda šiestej republiky má zodpovedať parlamentu, ktorý je centrom politického života a mala by tiež zabezpečovať „ľudovú suverenitu“, na základe ktorej by sa po akejkoľvek zmene ústavy či prijatí novej európskej zmluvy malo konať referendum (Mélenchon, 2022).

Ďalšie zmeny na základe novej ústavy zahŕňajú aj zníženie vplyvu ekonomických elít. Konkrétne ide o lobistické skupiny, ktoré majú podľa FI (a NUPES ako celku) príliš veľké slovo v parlamentných debatách (NUPES, 2022).

Fiškálna revolúcia

Jedným z prioritných bodov programu Mélenchona počas jeho kandidatúry na prezidenta, no i spoločného programu FI a ostatných politických strán a hnutí z koalície NUPES je zásadná reforma týkajúca sa daní. Jej podstatou je progresívnejšia daň z príjmu fyzických osôb, ktorá by mala byť spravodlivejšia voči tým, ktorých plat dosahuje nižšie hodnoty. Prostriedkom na férové zdanenie by malo podľa FI rozdelenie daňových sadzieb z pôvodných 5 na 14 sadzieb. FI (a NUPES) tvrdí, že súčasný systém zdaňovania prináša benefity „bohatým“ (*les super-riches*), ktorý platia percentuálne rovnakú čiastku z príjmov ako priemerne zarábajúci.

²⁷ Počas televíznej relácie sa vyjadril, že v období vzniku súčasnej piatej republiky bolo Francúzsko rurálnou krajinou, hoci dnes je urbánou (*C'était un pays rural. C'est un pays urbain.*) (Mélenchon, 2022).

²⁸ V preklade Nová ľudová ekologická a sociálne únia (*Nouvelle Union populaire écologique et sociale*), ktorá sa skladá z koalície sociálne a ekologicky orientovaných strán, a to: Nepoddajné Francúzsko, Francúzska komunistická strana (*Parti communiste français*), Socialistická strana (*Parti socialiste*), Strany zelených (*Les Verts*), a politickej strany s názvom Generácie (*Génération.s*) (NUPES, 2022).

Stredná a nižšia trieda je hlavnou cieľovou skupinou voličov ľavicových populistov ako Mélenchon, a teda je pochopiteľné, že reformy, ktoré navrhuje, bude smerovať najmä na tieto časti obyvateľstva. Za momentálnu situáciu NUPES vinia vládu prezidenta Macrona, ktorý je ako politická elita často terčom populistov pri otázkach daní, nakoľko ho považujú za ochrancu záujmov vyšších vrstiev. Podľa sloganov na Mélenchonovej webovej stránke Macrona označuje za „prezidenta bohatých, ktorý zhoršil daňovú nespravodlivosť [...]“²⁹.

Podľa navrhovanej reformy by sa mali stať viac progresívnymi aj sociálne odvody (*Contribution sociale généralisée, CSG*), ktoré sú momentálne na úrovni 9,2% bez rozdielu vo výške mzdy. Webová stránka FI ponúka online simulátor, ktorý na základe doplnených údajov uvádza výšku dane z príjmu v súčasnosti a po daňovej reforme. V *Tabuľke č.4* uvádzame ukázkové príklady na základe výšky mzdy v čistom, rodinného statusu a počtu detí.

V stĺpci čistá mesačná mzda sme uviedli hodnotu 1 399€, čo po zaokrúhlení predstavuje minimálnu mzdu (*SMIC*)³⁰ vo Francúzsku v roku 2024. V *Tabuľke č.4* si všímame, že hodnoty daní a sociálneho poistenia sú nižšie aj v prípade, že po Mélenchonovej navrhovanej reforme zamestnanec zarábajúci minimálnu mzdu, ktorý nemá žiadne deti a nie je v manželskom zväzku by na daniach „ušetril“ 159 € ročne, no v prípade rodiny s dvoma deťmi³¹ by malo ísť o úsporu na úrovni 2 313 € ročne, a to z dôvodu negatívnej dane z príjmu. Podobne je to aj pri výške mzdy 1 860 €, čo predstavuje priemernú čistú mzdu pre robotnícke pozície (*ouvriers*) (Objectif-asf.fr, 2023).

Hodnota dane z príjmu je nižšia v prípade jednotlivca bez detí a manžela, no opäť je situácia „výhodnejšia“ pre typické rodiny. Takýto typ daňového mechanizmu teda zvyhodňuje najmä zamestnancov s nižším až stredným platom, ktorí sú podľa *Tabuľky č.3* hlavnou voličskou základňou populistov ako Mélenchon no i Le Penová.

²⁹ V originále sa na webovej stránke Mélenchona uvádza, že: „*Le président des riches a aggravé l'injustice fiscale pour servir ses amis.*“ (Mélenchon, 2022).

³⁰ *Salaires minimum de croissance*. Minimálna mzda sa vo Francúzsko, podobne ako v iných európskych krajinách, ročne upravuje. Súčasný stav v hrubom je 1 766,92 € (service-public.fr, 2024)

³¹ Počet dvoch detí sme uviedli, nakoľko priemerný počet detí na ženu vo Francúzsku je 1,83 dieťaťa (Svetová banka).

Tabuľka č.4: Príklady zdanenia FO po daňovej reforme FI

mzda/mesiac netto	rodinný status	počet detí	daň z príjmu FO/rok v súčasnosti	sociálne odvody/rok v súčasnosti	Spolu
1 399 €	slobodný/á	0	2 €	2 032 €	2 034 €
1 399 €* [*]	ženatý/vydatá	2	0 €	4 064 €	4 064 €
1 860 €	slobodný/á	0	797 €	2 701 €	3 498 €
1 860 €* [*]	ženatý/vydatá	2	233 €	5 403 €	5 636 €
4 330 €	slobodný/á	0	7 952 €	6 289 €	14 241 €
4 330 €* [*]	ženatý/vydatá	2	12 851 €	12 578 €	25 429 €
			daň z príjmu FO/rok po reforme	sociálne odvody/rok po reforme	Spolu
1 399 €			627 €	1 248 €	1 875 €
1 399 €* [*]			- 746 €	2 497 €	1 751 €
1 860 €			1 102 €	1 922 €	3 024 €
1 860 €* [*]			204 €	3 843 €	4 047 €
4 330 €			7 511 €	7 068 €	14 579 €
4 330 €* [*]			13 023 €	14 136 €	27 159 €

* predpokladáme, že výška miezd manželov dosahuje rovnaké hodnoty

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe informácií z oficiálnej webovej stránky FI. Le Simulateur de la Revolution Fiscale [online]. In: *impots.lafranceinsoumise.fr*. [6.3.2024]. Dostupné na

<https://impots.lafranceinsoumise.fr>

„Fiškálna revolúcia“ je však nevýhodnou pre rodiny s vysokými platmi oboch manželov, ako uvádzame v *Tabuľke č.4*. Suma 4 330 € je priemernou čistou mesačnou mzdou pre exekutívne a manažérske pozície (*cadres*) (Objectif-asf.fr, 2023). Voliči z tejto skupiny nepredstavujú typického voliča FI a sú skôr tými „bohatými“, ktorých Mélenchon vo svojich prejavoch „viní“ za súčasný neférový a neinkluzívny stav.

Cieľom je aj progresívnejšie zdanenie právnických osôb, ktoré by malo viesť k spravodlivejšiemu systému, najmä v porovnaní malých a stredných podnikov s tými veľkými. Siahnuť FI plánovala najmä na zisky podnikov v rámci CAC 40³², ktoré presahujú priemerný rast ziskov podnikov v tejto elitnej skupine. Tento „nadbytok“ by bol následne predmetom štátnej rekvizície (zhabania) v prospech financovania nových pracovných miest. Mélenchon sa

³² Cotation Assistée en Continu predstavuje index najviac návratných akcií francúzskych podnikov, patrí sem napr. skupina LVMH, Total énergies či BNP Paribas (Euronext, 2024).

pri tomto navrhovanom opatrení opäť odvoláva na „hrstku elit“, ktorá štát ochudobňuje (Mélenchon, 2021). Neatraktívna daňová politika podnikateľských subjektov však môže viesť k odlevu investícií do krajín s výhodnejšími investičnými podmienkami a nižšími nákladmi.

Navrhovaná reforma sa mala dotknúť tiež dane z dedičstva, ktorá mala mať do výšky 120 000 € nulovú sadzbu (France Insoumise, 2022) a dedičstvá nad 12 000 000 € by mali byť zdanené až 100% daňou z dedičstva. Predmetom zmeny by boli aj nepriame dane, konkrétne daň z pridanej hodnoty, ktorej sadzba by mala klesnúť o 0,5% (z 5,5% na 5%) na základné produkty. Financovať to Mélenchonova FI plánovala prostredníctvom zvýšenia DPH na „luxusné produkty“ o 1,6% (na 21,6%). Hoci by toto opatrenia mohlo mať pozitívny vplyv na stav obchodnej bilancie krajiny, nie je podľa európskeho práva uplatniteľné, nakoľko by umožňovalo vytvoriť DPH vyššiu ako štandardná DPH (Institute Montaigne, 2022).

Redistributívne a sociálne politiky

Nakoľko je Nepoddajné Francúzsko najmä stranou ľavice, veľkú časť jej programu tvoria sociálne opatrenia, ktoré sľubujú zmieniť boj s chudobou a nedostatkom inklúzie. Sú to práve politiky redistribúcie, ktoré hnutie odlišujú od centristov (ako koalícia *Renaissance* na čele s prezidentom Macronom) a pravičiarov (ako RN).

Redistribúcia bola bodom v prezidentskom i straníckom programe za rok 2022, a to napríklad v otázke cien energií. Mélenchon navrhoval zmraziť ceny energií, ktoré označuje za základné no cenovo nedostupné. Nostalgicky sa odvoláva na obdobie do roku 1986, kedy bolo legislatívne možné zablokovať ceny základných potrieb (*produits de première nécessité*). Za dôležité považuje aj zvýšenie minimálnej mzdy na 1 400 € v čistom (súčasná výška *SMIC* v roku 2024), nakoľko tvrdí, že hoci platy „mocných“ rastú exponenciálne, minimálna mzda sa za posledných 10 rokov takmer nezmenila (Mélenchon, 2021). Minimálna mzda sa však od roku 2012 zmenila o viac ako 300€ (*SMIC-horaire.fr*, 2024).

Nebezpečný je podľa rétoriky FI aj dlh súkromného sektora, ktorý považuje za väčšiu hrozbu ako dlh verejný. Z tohto dôvodu navrhujú odložiť splácanie štátom garantovaných úverov³³ o dva roky. Štátny dlh Francúzska je však nadpriemerne vysoký podľa priemeru EÚ a Eurozóny. Podľa údajov zo Svetovej banky dosahoval štátny dlh Francúzska v roku 2021 116,5% z HDP (Svetová banka, 2024), zatiaľ čo priemerný štátny dlh členských štátov Únia bol

³³ *Prêt garanti par l'État* bol typ pôžičky, ktorú mohli podnikatelia (najmä malé a stredné podniky) čerpať počas pandémie (*economie.gouv.fr*).

v tom istom období 87,4% a v krajinách Eurozóny 94,7% (Statista, 2024). Sociálne-orientované politiky, ktoré FI uvádza napr. zníženie daní, zmrazenie cien energií, zvýšenie minimálnej mzdy, predstavujú pre štátny rozpočet ďalšie výdavky a spôsoby ich krytia ako napr. zvýšenie daní pre „bohatých“ nie sú dostatočné. Počas kandidatúry na prezidenta v roku 2017 líder FI predstavil možný postup v prípade zmeny statusu vysokého verejného dlhu. Prostriedkom na dosiahnutie žiadaného stavu by mali byť rokovania medzi EÚ, Francúzskom a ostatnými členskými štátmi, ktorých predmetom by bola zmena EÚ na inštitucionálnej úrovni (Radio France, 2017).

3.2.2 Sociálno-ekonomická analýza elektorátu ľavice

V podkapitole si priblížime štruktúru voličov Nepoddajného Francúzska v parlamentných voľbách a Jean-Luca Mélenchona v prezidentských voľbách v rokoch 2017 a 2022. Budeme sa venovať informáciám vyplývajúcim z *Tabuľky č.3* v podkapitole 3.1.2 a tiež teritoriálneho rozdeleniu voličov. Stratégia FI (aj po vytvorení koalície s NUPES) je tvorená najmä sociálne-orientovanými populistickými politikami, ktoré sme si uviedli v predchádzajúcej podkapitole, a ktoré majú za cieľ prilákať voliča strednej a nižšej príjmovej triedy (*les classes populaires*). Politiky redistribúcie, ktoré sa odvolávajú na nespravodlivú spoločenskú situáciu zapríčinenú politickými a ekonomickými elitami sú gro Mélenchonovho prezidentského programu, ako aj programu FI. Popularitu medzi voličmi nízkej príjmovej úrovne môžeme odôvodniť spoločenskou situáciou³⁴ a „jednoduchými“ riešeniami, ktoré FI navrhuje. Odzrkadľuje sa to aj na štruktúre voličskej bázy na základe analýzy od *IPSOS* (*Tabuľka č.5*), podľa ktorej Mélenchona spomedzi všetkých kandidátov na prezidenta v roku 2022 volilo najviac voličov s nižším príjmom ako aj nezamestnaných.

Paradoxné však je, že podľa toho istého prieskumu je štruktúra elektorátu na základe typu profesie (exekutívna, úradnícka, strednej triedy) percentuálne úplne vyrovnaná, ako si môžeme všimnúť v *Tabuľke č.3*. Podobne vyrovnaný je pomer žien a mužov, ktorí Mélenchona označili za svojho favorita v prvom kole. Mélenchon je najpopulárnejším kandidátom pre mladých voličov (najmä vo vekových skupinách od 18 do 24 rokov a od 25 do 34 rokov, kde získal viac ako 30% hlasov všetkých voličov v skupinách). Dôvodom môžu byť aj politiky

³⁴ Podľa Eurostatu, je úroveň chudoby vo Francúzsku 21%, čo predstavuje hodnotu podobnú priemeru EÚ (Statista, 2023). Podľa Insee čelí monetárnej chudobe okolo 9,1 milióna ľudí v metropolitnom Francúzsku (Insee, 2021).

v oblasti ekológie a udržateľnosti (napr. prechod na udržateľné energie, zníženie skleníkových plynov o 65%), ktoré vo všeobecnosti prilákajú skôr mladšieho voliča. Príčinou však môže byť rétorika Mélenchona, keď počas straníckych stretnutí sľubuje „prácu všetkým“ (AP News, 2022), čo mu môže výrazne pomôcť v popularite, nakoľko Francúzsko už dlhodobo zaznamenáva vysokú mieru nezamestnanosti mladých ľudí, až 17,5% za rok 2022. V porovnaní so susedným Nemeckom je to 11% viac (Svetová banka, 2024).

Tabuľka č.5: Sociológia elektorátu č. 2, prezidentské voľby 2022

Spolu hlasy [100%] ³⁵	Marine Le Penová	Emmanuel Macron	Jean-Luc Mélenchon
	23,6%	28,5%	20,3%
Status			
Zamestnaní	27	24	26
...z toho v súkromnom sektore	27	26	25
...z toho vo verejnom sektore	27	22	27
Živnostníci	18	26	27
Nezamestnaní	28	12	37
Čistý mesačný príjem domácnosti			
Menej ako 1 250 €	31	13	30
1 250 € - 2 000 €	25	23	27
2 000 € - 3 000 €	27	26	20
Viac ako 3 000 €	19	34	19

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa prieskumu na portáli IPSOS. TEINTURIER, Brice – DORIDOT, Jean-Francois. 2022 Élection présidentielle: Sociologie des électorats et profil des abstentionnistes [online]. In: *ipsos.com*. [15.2.2024]. Dostupné na https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2022-04/Ipsos%20Sopra%20Steria_Sociologie%20des%20électorats_10%20Avril%2020h30.pdf

Podobne sa umiestnila v parlamentných voľbách aj ľavicová koalícia NUPES, v ktorej FI zastáva väčšinu, ktorá získala najviac popularity medzi voličmi do 50 rokov, konkrétne 42% medzi vekovou skupinou od 18 do 24 rokov, 38% v skupine od 25 do 34 rokov a 31% v skupine od 35 do 49 rokov. NUPES bola tiež prvou voľbou pre Francúzov robotníckej triedy (IPSOS, 2022). Na základe rozdelenia voličskej základne populistickej ľavice je Mélenchona prvou voľbou pre voličov, ktorí sú cudzieho pôvodu alebo sú potomkami rodičov cudzieho pôvodu. Na základe prieskumu od *Ifop*, až 70% voličov vyznávajúcich islam Mélenchona volili v prvom

³⁵ Pre prehľadnosť v tabuľke neuvádzame hlasy kandidátov s nižším skóre, hodnoty však predstavujú percentá zo 100, teda napr. 23,6% zo všetkých voličov by volilo Marine Le Pen.

kole prezidentských volieb v 2022 (Valeurs Actuelles, 2022). Dôvodom môže byť najviac proimigračná politika Mélenchona spomedzi iných kandidátov a taktiež výroky o legalizácii všetkých migrantov (Mélenchon, 2022)³⁶.

„Etnické hlasy“ sa odzrkadlili aj v teritoriálnom rozdelení elektorátu. V prezidentských voľbách Mélenchon získal parížsky región (konkrétne 5 z 8 departementov). V porovnaní s Le Penovou je Mélenchon v tzv. *banlieue*, teda predmestiach oveľa viac populárny, nakoľko sú to zväčša oblasti s heterogénnou (často moslimskou) populáciou. Najviac percent (takmer 50%) získal v departemente Seine-Saint-Denis, ktorý je známy vysokou populáciou moslimov.

Ako potvrdzuje prieskum od IPSOS, Mélenchon bol populárnym najmä vo väčších mestách, teda v mestách s populáciou nad 200 000 obyvateľov. Okrem Paríža, zaznamenal nárast v Montpellieri (41%), Toulouse (37%), Štrasburgu (35%), či Marseille (31%).

Tabuľka č.6: Analýza elektorátu podľa aglomerácie

Spolu hlasy [100%] ³⁷	Marine Le Penová	Emmanuel Macron	Jean-Luc Mélenchon
		23,6%	28,5%
Kategória aglomerácie			
Menej ako 2 000 obyvateľov	26	25	22
2 000 – 9 999 obyvateľov	28	22	20
10 000 – 49 999 obyvateľov	23	31	19
50 000 – 199 999 obyvateľov	24	35	18
Viac ako 200 000 obyvateľov	19	29	25

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa prieskumu na portáli IPSOS. TEINTURIER, Brice – DORIDOT, Jean-Francois. 2022 Élection présidentielle: Sociologie des électors et profil des abstentionnistes [online]. In: *ipsos.com*. [15.2.2024]. Dostupné na <https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2022-04/Ipsos%20Sopra%20Steria%20Sociologie%20des%20électorats%2010%20Avril%2020h30.pdf>

Líder FI bol obľúbeným kandidátom aj v zámorských regiónoch Francúzska, a to najmä v Guadeloupe, Martinik a Guyane. V rámci programu ich adresoval viac ako Le Penová. Proti boji so sociálnymi nerovnosťami a chudobou v týchto regiónoch navrhoval napríklad investičný balík v širokej škále oblastí (zdravotníctvo, doprava, školstvo), či vyššiu angažovanosť vo verejnom sektore.

³⁶ Okrajovo však vo voľičoch mohol vyvolať „pocit spolupatričnosti“ aj cudzí pôvod samotného kandidáta, ktorý sa narodil v Maroku ako potomok francúzskych občanov (tzv. *pieds-noirs*) (Wikipedia.org, 2024).

³⁷ Pre prehľadnosť v tabuľke neuvádzame hlasy kandidátov s nižším skóre, hodnoty však predstavujú percentá zo 100, teda napr. 23,6% zo všetkých voličov by volilo Marine Le Pen.

4 Diskusia

V časti diskusia sme sa zamerali na zhrnutie spoločných znakov ekonomického populizmu na strane francúzskej pravice a ľavice na základe informácií uvedených v tretej kapitole.

Najmarkantnejšou spoločnou črtou populizmu zo strán RN a FI je zosobnenie súčasnej „nepriaznivej situácie“ vo vládnej strane a taktiež osobe prezidenta Macrona. Príkladom je Macronova reforma spočívajúca v zvýšení dôchodkového veku, voči ktorej sa obe strany vyhradili. Personifikácia politických mainstreamových elít obom umožňuje zisk hlasov nespokojných voličov. Táto stratégia však podľa *Tabuľky 3* funguje najmä na mladých ľuďoch, resp. celkovo ľuďoch v produktívnom veku. Za ekonomické elity dané populistické strany považujú predovšetkým Európsku úniu a jej inštitúcie, hoci smerovanie Národného Zhromaždenia je výrazne viac proti európske ako v prípade Nepoddajného Francúzska.

Za samotného predstaviteľa ľudu považujú seba, nakoľko obe strany sú silne centralizované okolo jej kľúčových osobností³⁸. Takéto pasovanie sa za zástupcu všetkých Francúzov pozorujeme napr. pri motte Le Penovej v prezidentských voľbách – „v mene ľudu“ („*au nom du peuple*“) či v Mélenchonovom výroku, kde seba a FI považuje za garantov práv pre všetkých (Le Penová 2017, Mélenchon, 2024). Taktika *vox populi* bola prezentovaná aj v oboch programoch kandidátov na prezidenta. Počas kandidatúry v roku 2022 navrhli obaja kandidáti radikálne novelizovať ústavu³⁹ na základe výsledkov referenda. Hoci boli dôvody navrhovanej politiky pre strany rozdielne a týkali sa tém blízkych ideológiám strán⁴⁰, všímame si podobný postup pri spôsobe zväčšenia elektorátu.

Ako sme uviedli v teoretickej časti, nárast popularity populistických politických strán FI i RN sa nepriamo odvíja aj od úpadku Socialistickej strany po neúspešnej vláde prezidenta Hollanda. V snahe získať takýto typ voliča RN smerovala svoje politiky viac „sociálne“, čo jej umožňuje širší záber voličov.

Dôležité je však uviesť aj črty, v ktorých sa strany výrazne líšia. RN je predovšetkým pravicová populistická strana, ktorej minulosť, siahajúcu do pravicového extrémizmu, sa snažia

³⁸ Faktom síce je, že Le Penová na mieste predsedu RN už vystriedal Bardella, no napriek tomu stále silné postavenie v strane.

³⁹ V Mélenchonovom prípade išlo dokonca o prijatie úplne novej ústavy.

⁴⁰ V rámci kandidatúry Le Penovej bolo cieľom presadenie národnej priority v oblasti práce, bývania a sociálnych vecí. Mélenchon sa pokúšal presadiť novú šiestu republiku, ktorej základom by bol parlament so silnejšími právomocami na úkor prezidenta.

predstavitelia „očistiť“. K dediabolizácii Národného Zhromaždenia sme sa bližšie vyjadrili v prvej a tretej kapitole. Nepoddajné Francúzsko je stranou populisticky ľavicovou, ktorá pôvodne smerovala skôr k socialistickým myšlienkam. A to nie len v politikách, ktoré straníci presadzovali, ale aj v istom „imidži“ hnutia.

Dané strany odlišuje aj postoj voči migrujúcim pracovníkom, či cudzincom vo všeobecnosti. Zatiaľ čo RN migrantov považuje za „hrozbu“ národnej identity krajiny a za tých, ktorí primárne využívajú sociálny systém, FI vidí problém v súčasnej neinkluzívnej situácii. Cieľom však môže byť aj zisk „etnických hlasov“ vo voľbách. RN môže mať v tomto prípade skôr záujem o hlasy pravicových voličov.

Rozdiel politík v sociálno-ekonomickej sfére je tiež jednoznačný. Národné zhromaždenie ich smeruje predovšetkým na tých „pravých Francúzov“, čo vyplýva aj z identity strany. Nepoddajné Francúzsko vo svojej rétorike nediferencuje medzi Francúzmi s cudzím pôvodom a tými s francúzskym, ale skôr medzi „bohatými“ a „chudobnými“. Napríklad pri návrhu zmeny daňového systému z dielne FI, zníženie daní sa malo týkať všetkých, ktorí dane platia a samozrejme by zmena bola „najvýhodnejšia“ pre tých, ktorí zarábajú najmenej.

Záver

Na základe empirickej analýzy v tretej kapitole môžeme potvrdiť naplnenie hlavného cieľu, a teda charakterizovať a preskúmať črty ekonomického populizmu na príklade vybranej krajiny, ktorá bola v našom prípade Francúzsko.

V prvej kapitole sme sa venovali teoretickému vymedzeniu termínu populizmus, resp. ekonomický populizmus. Predstavuje teóriu v užšom zmysle, ktorá sa v celistvosti prikláňa ku kľúčovej ideológii daného politického subjektu. Predstavitelia ho hlásajú na základe „vôle ľudu“ (*volonté générale*) a boju proti establišmentu. Tieto elity môžu mať ekonomický, politický, či mediálny charakter. Zároveň sa populistí spravidla sami pasujú za hlas ľudu (*vox populi*).

Hoci je termín populizmus v značnej miere spájaný najmä s regiónom Latinskej Ameriky v 90. rokoch, v súčasnosti ho spájame aj s mnohými krajinami európskeho kontinentu či s USA. Z krajín západnej Európy vyčnieva z hľadiska voličskej podpory populistických lídrov napríklad Taliansko, Španielsko, ktoré uvádzame v teoretickej časti, či Francúzsko, ktorému sme sa bližšie venovali aj v tretej kapitole. Teoreticky sme si vymedzili kľúčové rozdiely medzi pravicovým a ľavicovým populizmom. Zatiaľ, čo ten pravicový sa často prikláňa k ideológii nativizmu a k národným témam, ľavicový populizmus sa sústreďuje na sociálno-ekonomické otázky. Spoločnou črtou oboch je však averzia voči súčasnému politickému zriadeniu krajiny či voči ekonomickým elitám ako inštitúcie Európskej únie alebo veľké transnacionálne korporácie. Medzi témy, na ktoré sa populistické entity v ekonomickej sfére sústreďujú sú napríklad politiky redistribúcie, zvýšenie krátkodobých vládnych výdavkov, reštriktívna obchodná politika, znižovanie daní či migrácia a jej negatívne ekonomické dôsledky na hostiteľskú krajinu.

Príčinou podpory ekonomicko-populistických entít môže byť politická a ekonomická nestabilita, prípadne finančná a dlhová kríza ako v rokoch 2008-2010 či migračná kríza v roku 2015. Taktiež rezonuje istá nostalgia na časy hospodárskeho blahobytu krajiny, ktorý sa populistí zaviazali navrátiť v prípade ich zvolenia do vedúcej funkcie v štáte. Ekonomicky populistické strany často spájame so silnou osobnosťou vedúcich predstaviteľov, ktorých sme stereotypne zadefinovali ako charizmatických a rázne pôsobiacich politikov, schopných mobilizovať masy voličov, a v medzinárodnom priestore zároveň ako nekooperatívnych partnerov. Nakoľko je praktická časť práce postavená na ekonomickom populizme vo Francúzsku, bolo potrebné si vymedziť špecifiká politického systému v danej krajine a taktiež

strany a ich predstavitel'ov. Obe francúzske populistické strany, ktorým sme sa v práci venovali, majú antagonistický vzťah voči súčasnej vládnej strane na čele s prezidentom Macronom.

Pravicový francúzsky populizmus zastrešuje politická strana Národné zhromaždenie (*Rassemblement National*), ktorej predstaviteľom je Jordan Bardella, hoci kľúčovú osobnosť strany stále do istej miery predstavuje jej bývalá predsedníčka Marine Le Penová. Strana sa primárne sústreďuje na témy ako „národná priorita“, ktorou označuje hierarchickú nadržanosť „pravých Francúzov“ nad tými s cudzím pôvodom. Svoju averziu voči moslimskej menšine vo Francúzsku odôvodňuje hrozbou z teroristických útokov. Ideologicky nemenná je aj v sociálno-ekonomických politikách, ktoré síce s cieľom získania väčšieho elektorátu smeruje viac ľavicovo ako doposiaľ, no i napriek tomu navrhuje poskytovať sociálne benefity (napr. finančná štátom hradená pomoc pri bývaní) výlučne pre tých s francúzskym pôvodom. Za výsledok vysokého počtu cudzincov v krajine okrem zaťaženej sociálneho systému tiež udáva zvýšenú mieru kriminality. Pri sociologickej a ekonomickej analýze voličskej základne RN sme zistili, že v nej dominujú najmä ľudia v produktívnom veku s nižším dosiahnutým vzdelaním, nižšej príjmovej vrstvy, žijúci na vidieku alebo v menších mestách. Tradičnou baštou RN sú severné „robotnícke“ departmenty Francúzska ako napr. Pas-de-Calais.

Medzi ľavicových francúzskych populistov predovšetkým patrí Nepoddajné Francúzsko (*France Insoumise*) Jean-Luca Mélenchona, ktorý je jej zakladateľom a predsedom. FI sa vo svojom diskurze prednostne zameriava na „oligarchiu a privilegované elity“, ktoré spôsobujú nerovnosť a nestabilitu. Ako ekonomické elity uvádza ECB či podniky v rámci rebríčku CAC 40. Medzi fundamentálne návrhy politik FI sme uviedli zavedenie šiestej republiky so zmeneným politickým systémom na čele s parlamentom, nie prezidentom ako v súčasnosti; odloženie až odpustenie dlhov v súkromnej aj verejnej sfére; zvýšenie minimálnej mzdy; a fiškálnu reformu, ktorá sa týkala daní FO. Cieľom bolo zníženie daní „obyčajných ľudí“ a väčšie zdanenie tých s nadpriemernými mzdami. Politiky, ktoré FI presadzuje sa snažia osloviť voliča strednej a nižšej príjmovej triedy či na nezamestnaných. Paradoxom však je, že voličská základňa v rámci profesijného rozdelenia bola počas prezidentských volieb v roku 2022 vyrovnaná. Sociologicky voličov ľavicových populistov klasifikujeme ako vyššie vzdelaných ľudí v mladom veku, žijúcich vo veľkých mestách až metropolách. Koalícia NUPES tiež disponovala najväčším počtom hlasov občanov s cudzím pôvodom, či hlasmi voličov zo zámorských teritórií.

Zoznam použitej literatúry

Knižné zdroje:

1. DAIGLE, T. Delton – NEULEN, Joséphine – HOFEMAN, Austin. (Europe in Crisis) Populism, Nativism, and Economic Uncertainty: Playing the Blame Game in the 2017 British, French, and German Elections. 1. vyd. Cham : Palgrave Pivot, 2019. 144 strán. ISBN 978-3-030-02435-2.
2. FRANKO, W. William – WITKO, Christopher. The New Economic Populism: How States Respond to Economic Inequality. 1. vyd. New York : Oxford University Press, 2018. 230 strán. ISBN 9780190671037.
3. IVALDI, Gilles. Populism in France. STOCKEMER, Daniel. Populism Around the World: A Comparative Perspective. Cham : Springer, 2018. s. 27-48. ISBN 978-3-319-96757-8.
4. MUDDE, Cas – KALTWASSER ROVIRA, Cristóbal. Populism: A Very Short Introduction. 1. vyd. Oxford, New York : Oxford University Press, 2017. 131 strán. ISBN 9780190234898.
5. MÜLLER, Jan-Werner. Čo je to populizmus?: Populisti tvrdia: „My sme ľud!“ Ale myslia tým: „My – a jedine my zastupujeme ľud!“. 1. vyd. Krásno nad Kysucou : Absynth, 2018. 140 strán. ISBN 978-80-89916-38-2.
6. TÓTH, Rastislav. Chuť moci vo svete. 1. vyd. Bratislava : Mladé letá, 2006. 255 strán. ISBN 80-10-00003-5.
7. URBINATI, Nadia. Democracy Disfigured: Opinion, Truth, and the People. 1. vyd. Cambridge, Londýn : Harvard University Press, 2014. 307 strán. ISBN 978-0-674-72513-3.

Elektronické zdroje:

1. AFP. Immigration : Marine Le Pen défend à la frontière franco-espagnole une politique “dissuasive“. In: *challenges.fr*. 9.1.2022, [26.1.2024]. Dostupné na https://www.challenges.fr/politique/immigration-marine-le-pen-defend-a-la-frontiere-franco-espagnole-une-politique-dissuasive_796027

2. AFP. La quasi-totalité de la "délinquance de rue" imputable "aux immigrés" ou "issus de l'immigration" ? L'invérifiable affirmation de Marine Le Pen [online]. In: *factuel.afp.com*. 16.6.2022., [2.2.2024]. Dostupné na <https://factuel.afp.com/doc.afp.com.32CF3PD>
3. APNEWS. French far-left presidential hopeful woos voters with jobs [online]. In: *Apnews.com*. 16.1.2022, [5.3.2024]. Dostupné na <https://apnews.com/article/europe-france-elections-campaigns-jean-luc-melenchon-b75570eb595d3e05fab2cbd4f3dfb828>
4. ASSEMBLÉE NATIONALE. Effectif des groupes politiques: XVIe législature [online]. In: *Assemblée.nationale.fr*. [24.1.2024]. Dostupné na https://www2.assemblee-nationale.fr/instances/liste/groupes_politiques/effectif
5. AUGUSTÍN, Michael. Národný front po „normalizácii“: iný predseda a predseda stále taký istý. In: Sociálne vedy z perspektívy mladých vedeckých pracovníkov: Zborník príspevkov z konferencie mladých vedeckých pracovníkov (8. – 9. november 2016). Trnava: Fakulta sociálnych vied, Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2017, s. 144-160.
6. BALOGÉ, Martin – HUBÉ, Nicolas. France: Two Separate Populis Parties; Two separate networks and One Go-Between Group [online]. In: *Studia Politica Slovaca*. Bratislava: Ústav politických vied SAV, v.v.i. 2021. roč. 14, č. 2-3, s. 22-32. Dostupné na <https://doi.org/10.31577/SPS.2021-2.2>
7. BBC. Trade wars, Trump tariffs and protectionism explained [online]. In: *bbc.com*. 10.5.2019, [12.11.2023]. Dostupné na <https://www.bbc.com/news/world-43512098>
8. BEŇUŠ, Andrej. Francúzsky politický systém v „kocke“ [online]. In: Európsky dialóg. 5.8.2022, [24.11.2023]. Dostupné na <https://europskydialog.eu/2022/08/05/francuzsky-politicky-system-v-kocke/>
9. BERDAH, Arthur. Pour Mélenchon, accueillir les réfugiés n'est «pas la réponse au problème» [online]. In: *LeFigaro.fr*. 11.9.2015, [5.3.2024]. Dostupné na <https://www.lefigaro.fr/politique/le-scan/2015/09/11/25001-20150911ARTFIG00089-pour-melenchon-accueillir-les-refugies-n-est-pas-la-reponse-au-probleme.php>
10. BERTOSSI, Christophe - DUYVENDAK, Jan Willem - FONER, Nancy. Introduction: Nativisme et nostalgie. Temporalités et politiques de la race et de

- l'ethnicité en Europe et aux États-Unis [online]. In: *Open Edition Journals: Appartenances & Altérités*. Paríž : Urmis, február 2022. 13 strán. [4.10.2023]. ISSN : 1953-7476. Dostupné na: <https://journals.openedition.org/alterites/278>
11. BFM TV. Le Slogan de Marine Le Pen pour 2017 sera bien "Au nom du peuple" [online]. In: *BFM TV*. 3.1.2017, [27.1.2024]. Dostupné na https://www.bfmtv.com/politique/front-national/le-slogan-de-marine-le-pen-pour-2017-sera-bien-au-nom-du-peuple_AN-201701030016.html
 12. BONART-STRAUCH, Laetitia. Alexis Corbière : "La France insoumise n'est pas d'extrême gauche" [online]. In: *Lexpress.fr*. 31.7.2022, [3.3.2024]. Dostupné na https://www.lexpress.fr/idees-et-debats/alexis-corbiere-populiste-n-est-pas-une-insulte-a-mes-yeux_2177749.html
 13. BOURMANS, Dorine. Does Populism Influence Economic Policy Making? Insights from Economic Experts Around the World, ifo DICE Report. In: *ifo Institute: Leibniz-Institut für Wirtschaftsforschung an der Universität München*. Mníchov., 2017. s. 40-44. [1.11.2023] ISSN 2511-7823. Dostupné na: <https://www.ifo.de/en/publications/2017/article-journal/does-populism-influence-economic-policy-making-insights-economic>
 14. BRUNN, Sophie. Révision de la Constitution: "Le projet de Marine Le Pen est de sortir de la République" [online]. In: *Fanceinfo.fr*. 12.4.2017, [24.1.2024]. Dostupné na https://www.francetvinfo.fr/politique/marine-le-pen/revision-de-la-constitution-le-projet-de-marine-le-pen-est-de-sortir-de-la-republique_2134935.html
 15. BURGEN, Stephen. 'We need to unite': how Yolanda Díaz is galvanising the left in Spain [online]. In: *The Guardian*. Barcelona. 15.1.2023, [13.11.2023]. Dostupné na <https://www.theguardian.com/world/2023/jan/15/yolanda-diaz-galvanising-the-left-in-spain>
 16. CAC 40 [online]. In: *live.euronext.com*. [3.3.2024]. Dostupné na <https://live.euronext.com/en/product/indices/FR0003500008-XPAR>
 17. CHISLETT, William. Can Spain afford the economic programme of Podemos? [online]. In: *Royal Institute Elcano*. 11.12.2014, [13.11.2023]. Dostupné na <https://www.realinstitutoelcano.org/en/commentaries/can-spain-afford-the-economic-programme-of-podemos/>

18. CITRON, Jérôme. « L'ampleur du vote RN mériterait davantage d'analyse » [online]. In: *Cfdt.fr: S'engager pour chacun agir pour tous*. 28.11.2023, [16.2.2024]. Dostupné na https://www.cfdt.fr/portail/debats/-l-ampleur-du-vote-rn-meriterait-davantage-d-analyse-srv1_1316554
19. CNEWS. Qu'est-ce que la 6e république, réclamée par Jean-Luc Mélenchon ? [online]. In: *Cnews.fr*. 20.3.2022, [5.3.2024]. Dostupné na <https://www.cnews.fr/france/2022-03-20/quest-ce-que-la-6e-republique-reclamee-par-jean-luc-melenchon-1194991>
20. CONSEIL CONSTITUTIONNEL. Les révisions constitutionnelles [online]. In: Conseil Constitutionnel. [6.12.2023]. Dostupné na <https://www.conseil-constitutionnel.fr/la-constitution/les-revisions-constitutionnelles>
21. COX, Jacob S. PASOKification: Fall of the Europe Center Left or a Transformation of the System. In: *Governance: The Political Science Journal at UNLV, University of Nevada*. Las Vegas, USA: 2019, [30.11.2023]. Dostupné na https://digitalscholarship.unlv.edu/governance-unlv/vol6/iss2/5/?utm_source=digitalscholarship.unlv.edu%2Fgovernance-unlv%2Fvol6%2Fiss2%2F5&utm_medium=PDF&utm_campaign=PDFCoverPages
22. DARTOIS, Florence. C'est quoi la «préférence nationale» ? [online]. In: *Institut national de l'audiovisuel*. 15.4.2022, [26.1.2024]. Dostupné na <https://www.ina.fr/ina-eclair-actu/immigration-preference-nationale-apl-politique-loi>
23. DAUDIN, Guillaume. Rétablir les frontières nationales, un slogan de FN allures de "mythe" [online]. In: *Publicsenat.fr*. 21.1.2017, [28.1.2024]. Dostupné na <https://www.publicsenat.fr/actualites/non-classe/retablir-les-frontieres-nationales-un-slogan-fn-aux-allures-de-mythe-53318>
24. DE COOREBYTER, Vincent. Vu de Belgique. Jean-Luc Mélenchon est-il populiste ? [online]. In: *CourrierInternational.com*. 27.10.2017. [28.2.2024]. Dostupné na <https://www.courrierinternational.com/article/vu-de-belgique-jean-luc-melenchon-est-il-populiste>

25. DEVICHAND, Mukul. How the world was changed by the slogan ‘Je Suis Charlie’ [online]. In: *BBC.com*. 3.1.2016, [17.2.2024]. Dostupné na <https://www.bbc.com/news/blogs-trending-35108339>
26. DUSSEAULX, Anne-Charlotte et al. Jean-Luc Mélenchon au JDD : "Il est temps d'avoir une loi d'urgence sociale" [online]. In: *Le Journal du Dimanche*. 11.9.2021, [8.3.2023]. Dostupné na <https://www.lejdd.fr/Politique/jean-luc-melenchon-au-jdd-Il-est-temps-davoir-une-loi-durgence-sociale-4066122>
27. ESCOLAR, Arsenio. Pablo Iglesias: “Aspiramos a la mayoría absoluta para que el PP y el PSOE no se atrincheren juntos” [online]. In: *20minutos.es*. 4.11.2014, [8.11.2023]. Dostupné na <https://www.20minutos.es/noticia/2285129/0/pablo-iglesias-entrevista-podemos/mayoria-absoluta/corrupcion-elecciones/>
28. EUROPEAN CENTER FOR POPULISM STUDIES. Welfare Chauvinism [online], [19.10.2023]. Dostupné na <https://www.populismstudies.org/Vocabulary/welfare-chauvinism/>
29. EURÓPSKA KOMISIA. EU research disproves link between immigration and increased crime [online]. In: *CORDIS: EU research results* 13.1.2023, [15.2.2024]. Dostupné na: <https://cordis.europa.eu/article/id/20635-eu-research-disproves-link-between-immigration-and-increased-crime>
30. EURÓPSKA KOMISIA. Government debt down to 90.3% of GDP in euro area: Down to 83.1% of GDP in EU [online]. In: Eurostat. 23.10.2023, [10.12.2023]. Dostupné na <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-euro-indicators/w/2-23102023-bp>
31. FABI, Tiziana. Italy’s 5-Star Movement and League publish anti-austerity government programme [online]. In: *France 24*. 18.5.2018, [18.11.2023]. Dostupné na <https://www.france24.com/en/20180518-italy-5-star-movement-league-publish-anti-austerity-government-programme>
32. FERRER, Marixe et al. Résultats de la présidentielle : visualisez les votes commune par commune sur notre carte interactive [online]. In: *LeMonde.fr*. 25.4.2022, [13.2.2024]. Dostupné na https://www.lemonde.fr/les-decodeurs/article/2022/04/25/resultats-de-la-presidentielle-visualisez-les-votes-ville-par-ville-sur-notre-carte-interactive_6123495_4355771.html

33. FLECK, Anna. Social Inequality: Poverty in Europe [online]. In: *statista.com*. 14.7.2023, [5.3.2024]. Dostupné na <https://www.statista.com/chart/30411/share-of-people-at-risk-of-poverty-or-social-exclusion/>
34. FLIPO, Fabrice. Le “programme social“ de Marine Le Pen: décrypter le vrai du faux [online]. In: *LeTribune.fr*. 19.4.2022, [13.2.2024]. Dostupné na <https://www.latribune.fr/opinions/tribunes/le-programme-social-de-marine-le-pen-decrypter-le-vrai-du-faux-914363.html>
35. FLOYD, David. Explaining the Trump Tax Reform Plan [online]. In: *Investopedia*, 23.1.2023, [30.10.2023]. Dostupné na <https://www.investopedia.com/taxes/trumps-tax-reform-plan-explained/>
36. GILBERT, Jonathan. Ex-President of Argentina Is Sentenced in Embezzlement Case [online]. In: *The New York Times*, 1.12.2015, [16.10.2023]. Dostupné na <https://www.nytimes.com/2015/12/02/world/americas/carlos-menem-ex-president-of-argentina-is-sentenced-in-embezzlement.html>
37. GOUVERNEMENT FRANÇAIS. Élection présidentielle : les résultats du premier tour [online]. In: *Gouvernement.fr*. 11.4.2022, [19.2.2024]. Dostupné na <https://www.gouvernement.fr/actualite/election-presidentielle-les-resultats-du-premier-tour>
38. HUBER, A. Robert – SCHIMPF, H. Christian. On the Distinct Effects of Left-Wing and Right-Wing Populism on Democratic Quality [online]. In: *Politics and Governance*. 29.12.2017. s. 146-165. [8.10.2023]. ISSN 2183-2463. Dostupné na: <https://www.cogitatiopress.com/politicsandgovernance/article/view/919/696>
39. HUC, Arnaud. Le Vote Rassemblement national, moins monolithique qu’il n’y paraît [online]. In: *Causecommune.fr*. 11.-12.2022, [14.2.2024]. Dostupné na https://www.causecommune-larevue.fr/le_vote_rassemblement_national_moins_monolithique_qu_il_n_y_para_t
40. IGLESIAS, Pablo. No es una "crisis migratoria", es una crisis humanitaria provocada por la guerra y la violación sistemática de DDHH“ [online]. In: *X.com* 27.8.2015, [10.11.2023]. Dostupné na <https://twitter.com/PabloIglesias/status/636880136126730240>

41. INSEE. Immigrés et descendants d'immigrés: Histoire des migrations et diversité des origines géographiques des immigrés. In: *Institut national de la statistique et des études économiques*. 30.3.2023, [13.2.2024]. Dostupné na: <https://www.insee.fr/fr/statistiques/6793226?sommaire=6793391>
42. INSEE. L'essentiel sur ... les immigrés et les étrangers [online]. In: *Institut national de la statistique et des études économiques*. 2022, [28.1.2024]. Dostupné na https://www.insee.fr/fr/statistiques/3633212#tableau-Fcontinent_radio1
43. INSEE. L'essentiel sur...la pauvreté: En 2021, 9,1 million de personned vivent sous le seuil de pauvreté monétaire [online]. In: *Institut national de la statistique et des études économiques*. 29.2.2024, [2.3.2024]. Dostupné na <https://www.insee.fr/fr/statistiques/5759045#onglet-1>
44. INSTITUTE MONTAIGNE. Réduire la TVA sur les produits de première nécessité et réinstaurer une TVA grand luxe pour la financer : Analyse détaillée [online]. In: *InstituteMontaigne.org*. [26.2.2024]. Dostupné na <https://www.institutmontaigne.org/presidentielle-2022/jean-luc-melenchon/reduire-la-tva-sur-les-produits-de-premiere-necessite-et-reinstaurer-une-tva-grand-luxe-pour-la-financer/>
45. IOM UN Migration. IOM's Immigration and Border Management Division [online]. In: *iom.int*. [25.2.2024]. Dostupné na <https://www.iom.int/sites/g/files/tmzbd1486/files/documents/regularization.pdf>
46. IVALDI, Gilles - MAZZOLENI, Oscar. Economic Populism and Producerism: European Right-Wing Populist Parties in a Transatlantic Perspective [online]. In: *Brill*. 7.5.2019, 28 strán. [22.10.2023]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1163/25888072-02011022>
47. IVALDI, Gilles – LANZONE, Maria Elisabetta – WOODS, Dwayne. Varieties of Populism across a Left-Right Spectrum: The Case of the Front National, the Northern League, Podemos and Five Star Movement. In: *Swiss Political Review*. 2017, s. 354-376 [20.11.2023]. Dostupné na <https://doi.org/10.1111/spsr.12278>
48. La Constitution De La Vème République [online]. In: *Conseil constitutionnel*. 23.7.2008, 144 s. [12.12.2023]. Dostupné na <https://www.conseil->

[constitutionnel.fr/le-bloc-de-constitutionnalite/texte-integral-de-la-constitution-du-4-octobre-1958-en-vigueur](https://www.constitutionnel.fr/le-bloc-de-constitutionnalite/texte-integral-de-la-constitution-du-4-octobre-1958-en-vigueur)

49. Le Droit des Outre-mer. In: *drom-com.fr*. [17.2.2024]. Dostupné na <https://www.drom-com.fr/accueil.htm>
50. LE FIGARO. Immigration : «Si je venais à gouverner, je commencerais par une vague de régularisation massive», annonce Mélenchon [online]. In: *lefigaro.fr*. 17.9.2023, [14.11.2023]. Dostupné na <https://www.lefigaro.fr/flash-actu/immigration-si-je-venais-a-gouverner-je-commencerais-par-une-vague-de-regularisation-massive-annonce-melenchon-20230917>
51. LE MONDE - AFP. Pour ses vœux, Mélenchon appelle à un "grand chamboule-tout" en 2012 [online]. In: *LeMonde.fr*. 4.1.2012, [1.3.2024]. Dostupné na https://www.lemonde.fr/election-presidentielle-2012/article/2012/01/04/pour-ses-v-ux-melenchon-appelle-a-un-grand-chamboule-tout-en-2012_1625712_1471069.html
52. LE MONDE. Mélenchon, quatrième avec 11,1 % : pari perdu mais score record [online]. In: *LeMonde.fr*. 22.2.2012, [1.3.2024]. Dostupné na https://www.lemonde.fr/election-presidentielle-2012/article/2012/04/22/melenchon-quatrieme-avec-11-7-pari-perdu-mais-score-record_1688859_1471069.html
53. Le Simulatuer de la Revolution Fiscale [online]. In: *impots.lafranceinsoumise.fr*. [6.3.2024]. Dostupné na <https://impots.lafranceinsoumise.fr>
54. Les groupes politique actuels: Rassemblement National [online]. In: *Assemblée Nationale*. 2.2.2024, [2.2.2024]. Dostupné na <https://www2.assemblee-nationale.fr/16/les-groupes-politiques/rassemblement-national>
55. Loi n°80-9 du 10 janvier 1980 dite Bonnet relative a la prevention de l’immigration clandestine et portant modification de l’ordonnance 452658 DU 02-11-1945 relative aux conditions d’entrée et de séjour en France des étrangers et portant création de l’office de l’immigration [online]. In: *Journal Officiel*. 1980, [7.2.2024]. Dostupné na <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000000886939>
56. MAMOU, Yves. [Tribune] Mélenchon, champion du vote ethnique [online]. In: *valeursactuelles.com*. 14.4.2022, [8.3.2024]. Dostupné na

<https://www.valeursactuelles.com/politique/tribune-melenchon-champion-du-vote-ethnique>

57. MEDZINÁRODNÝ MENOVÝ FOND. Real GDP growth: Annual percent change [online]. [16.10.2023]. Dostupné na https://www.imf.org/external/datamapper/NGDP_RPCH@WEO/WE
58. MELANDER, Ingrid – CARRAUD, Simon – COTTON, Johnny. Le Pen says euro a deadweight, capital control an option if she wins power [online]. In: *Reuters.com*. 2.5.2017, [31.11.2023]. Dostupné na <https://www.reuters.com/article/us-france-election-le-pen-eu-idUSKBN17Y259/>
59. MÉLENCHON, Jean-Luc. [video autora [online]]. In: *Instagram.com*. 9.2.2022, [20.2.2024]. Dostupné na <https://www.instagram.com/reel/C3IfU6iNhFp/>
60. MÉLENCHON, Jean-Luc. Jean-Luc Mélenchon dénonce "un populisme démagogique" d'Emmanuel Macron. 3.7.2017, [11.12.2023]. Dostupné na <https://www.youtube.com/watch?v=P34UOfdWKIs>
61. MÉLENCHON, Jean-Luc. L'Avenir en Commun: Le Programme pour l'Union Populaire. 2022, [1.12.2023]. Dostupné na <https://melenchon2022.fr/programme/>
62. MÉRAT, Victor. Immigration : «La victoire idéologique du RN est de plus en plus forte chaque jour», se félicite Bardella [online]. In: *Le Figaro*. 19.12.2023, [27.1.2024]. Dostupné na <https://www.lefigaro.fr/politique/immigration-la-victoire-ideologique-du-rn-est-de-plus-en-plus-forte-chaque-jour-se-felicite-bardella-20231219>
63. MINISTERSTVO SPRAVODLIVOSTI FR, FR/SG/SDSE, Národný register trestov FO. Les condamnations: Années 2019 et 2020 [online]. In: *justice.gouv.fr*. 12.2021, [13.2.2024]. Dostupné na https://www.justice.gouv.fr/sites/default/files/2023-04/Les%20condamnations%202019-2020_WEB.pdf
64. MINISTERSTVO VNÚTRA A ZÁMORSKÝCH ZÁLEŽITOSTÍ FR. Les élections en France: Les institutions démocratiques [online]. In: *election.interieur.gouv.fr*. 29.11.2023, [26.11.2023]. Dostupné na <https://www.elections.interieur.gouv.fr/comprendre-elections/pourquoi-je-vote/institutions-democratiques>

65. MUDDE, Cas. The Populist Zeitgeist [online]. In: *Government and Opposition*. Cambridge University Press, 28 March 2014, s. 541-563. [4.10.2023]. Dostupné na: <https://www.cambridge.org/core/journals/government-and-opposition/article/populist-zeitgeist/2CD34F8B25C4FFF4F322316833DB94B7>
66. NUPES. Programme partagé de gouvernement de la Nouvelle Union populaire écologique et sociale [online]. In: *nupes-2022.fr*. 19.5.2022., [16.2.2024]. Dostupné na <https://nupes-2022.fr/le-programme/>
67. OECD. International Migration Database [online]. In: *OECD.Stat*. 25.1.2023, [26.1.2023]. Dostupné na <https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=MIG>
68. PHILIPPE, Barthélémy. Impôt sur le revenu: la proposition choc de Marine Le Pen est-elle constitutionnelle? [online]. In: *Capital.fr*. 12.4.2022, [16.2.2024]. Dostupné na <https://www.capital.fr/economie-politique/impot-sur-le-revenu-la-proposition-choc-de-marine-le-pen-est-elle-constitutionnelle-1420832>
69. POSTEL, Charles. If Trump and Sanders Are Both Populists, What Does Populist Mean? [online] In: *Organization of American Historians*. [30.10.2023]. Dostupné na <https://www.oah.org/tah/february-2/if-trump-and-sanders-are-both-populists-what-does-populist-mean/>
70. Prêt garanti par l'État [online]. In: *economie.gouv.fr*. [7.3.2024]. Dostupné na <https://www.economie.gouv.fr/covid19-soutien-entreprises/pret-garanti-par-letat#>
71. RADIO FRANCE. UE et € : le plan B de Mélenchon et au delà [online]. In: *radiofrance.fr*. 24.2.2017, [4.3.2024]. Dostupné na <https://www.radiofrance.fr/franceculture/podcasts/le-billet-economique/ue-et-le-plan-b-de-melenchon-et-au-dela-9530482>
72. RASSEMBLEMENT NATIONAL. 22 Mesures pour 2022. 2022, [30.11.2023]. Dostupné na <https://melenchon2022.fr/programme/>
73. REYNIÉ, Dominique. The Specter Haunting Europe: “Heritage Populism“ and France’s National Front [online]. In: *Journal of Democracy*. 4. vyd., 2016, s. 47-57 [23.1.2024]. Dostupné na <https://www.journalofdemocracy.org/articles/the-specter-haunting-europe-heritage-populism-and-frances-national-front/>
74. ROGER, Patrick. Le Rassemblement national dans les outre-mer, des scores flatteurs, un parti fantôme [online]. In: *LeMonde.fr*. 24.5.2021, [15.2.2024].

- Dostupné na https://www.lemonde.fr/politique/article/2021/05/24/le-rassemblement-national-dans-les-outr-mer-des-scores-flatteurs-un-parti-fantome_6081242_823448.html
75. ROIG, Salomé. Le salaire moyen en France [online]. In: *Objectif-AST.fr*. 27.11.2023, [6.3.2024]. Dostupné na <https://objectif-ast.fr/salaire-moyen-france/>
76. ROUDEN, Céline. Marine Le Pen cherche à remobiliser le cœur de son électorat [online]. In: *LaCroix*. 18.4.2017, [23.1.2024]. Dostupné na <https://www.la-croix.com/France/Politique/Marine-Le-Pen-cherche-remobiliser-partisans-2017-04-18-1200840305>
77. SABATINI, Christopher. The economics of populism is failing in Latin America [online]. In: Chatham House. 13.4.2021, [1.11.2023]. Dostupné na <https://www.chathamhouse.org/2021/04/economics-populism-failing-latin-america>
78. SCHUCK, Nathalie. Jordan Bardella, l'homme qui fait trembler la droite [online]. In: *Le Point: Politique*. 8.10.2023, [12.12.2023]. Dostupné na https://www.lepoint.fr/politique/jordan-bardella-l-homme-qui-fait-trembler-la-droite-08-10-2023-2538465_20.php#11
79. Service public. Le SMIC est revalorisé de 1,13 % au 1er janvier 2024 [online]. In: *service-public.fr*. 21.12.2023, [6.3.2024]. Dostupné na <https://www.service-public.fr/particuliers/actualites/A17008>
80. SMIC Horaire [online]. In: *smic-horaire.com*. [6.3.2024]. Dostupné na <https://www.smic-horaire.com/tableau-evolution-smic.php>
81. STATISTA. Government Debt as a percentage of Gross Domestic Product (GDP) for the European Union and Eurozone from 2000 to 2022 [online]. In: *statista.com*. [7.3.2024]. Dostupné na <https://www.statista.com/statistics/1378708/government-debt-eu-government-debt-eurozone/>
82. SVETOVÁ BANKA. Central government debt, total (% of GDP) – France [online]. In: *data.worldbank.org*. [7.3.2024]. Dostupné na <https://data.worldbank.org/indicator/GC.DOD.TOTL.GD.ZS?locations=FR>
83. SVETOVÁ BANKA. Fertility rate, total (births per woman) – France [online]. In: *data.worldbank.org*. [26.2.2024]. Dostupné na <https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.TFRT.IN?locations=FR>

84. SVETOVÁ BANKA. Miera nezamestnanosti: Španielsko, Francúzsko, Taliansko [online]. In: The World Bank. 5.9.2023, [10.12.2023]. Dostupné na <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS?end=2022&locations=ES-FR-IT&start=2000>
85. SVETOVÁ BANKA. Unemployment, youth total (% of total labor force ages 15-24) (modeled ILO estimate) – France, Germany [online]. In: *data.worldbank.org*. 6.2.2024, [8.3.2024]. Dostupné na <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.1524.ZS?end=2022&locations=FR-DE&start=2015>
86. TEINTURIER, Brice – DORIDOT, Jean-Francois. 2022 Élection présidentielle: Sociologie des électors et profil des abstentionnistes [online]. In: *ipsos.com*. [15.2.2024]. Dostupné na https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2022-04/Ipsos%20Sopra%20Steria_Sociologie%20des%20électors_10%20Avril%2020h30.pdf
87. TF1 info. Résultats de l'élection présidentielle 2022 : pourquoi les jeunes ont voté pour Jean-Luc Mélenchon? [online]. In: *tf1info.fr*. 11.4.2022, [8.3.2024]. Dostupné na <https://www.tf1info.fr/politique/video-resultats-de-l-election-presidentielle-2022-pourquoi-les-jeunes-ont-vote-pour-jean-luc-melenchon-2216385.html>
88. THIERS, Consuelo - WEHNER E. Leslie. The Personality Traits of Populist Leaders and Their Foreign Policies: Hugo Chávez and Donald Trump [online] In: *International Studies Quarterly*. Oxford University Press, 18.10.2021, 11 strán [25.10.2023]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1093/isq/sqab083>
89. TORRES, Jules. Qu'est-ce que la préférence nationale ? [online]. In: *Le Journal du Dimanche*. 20.12.2023, [26.1.2024]. Dostupné na <https://www.lejdd.fr/politique/quest-ce-que-la-preference-nationale-140548>
90. TRANCHANT, Marie. À Calais, Marine Le Pen dénonce «un drame à ciel ouvert» [online]. In: *lefigaro.fr*. 24.10.2014, [28.1.2024]. Dostupné na <https://www.lefigaro.fr/politique/2014/10/24/01002-20141024ARTFIG00164-marine-le-pen-a-calais-il-faut-retablir-le-controle-a-nos-frontieres.php>

91. ÜNAL, Emre. Economic populism and institutional changes in wage-labor relations [online]. In: *Evolutionary and Institutional Economics Review*. 2.8.2021, s. 407-433 [16.10.2023]. Dostupné na: <https://link.springer.com/article/10.1007/s40844-021-00219-z#citeas>
92. WIKIPEDIA. Algerian War [online]. In: *wikipedia.org*. [5.10.2023]. Dostupné na https://en.wikipedia.org/wiki/Algerian_War
93. WIKIPEDIA. Jean-Luc Mélenchon [online]. In: *wikipedia.org*. [28.2.2024]. Dostupné na https://fr.wikipedia.org/wiki/Jean-Luc_Mélenchon
94. WILLSSHER, Kim. France's far-right National Rally elects new president to replace Le Pen [online]. In: *The Guardian*. Paríž, 5.11.2022, [21.1.2023]. Dostupné na <https://www.theguardian.com/world/2022/nov/05/frances-far-right-party-rn-elects-new-president-to-replace-le-pen>
95. ZAPPATTINI, Franco – MACCAFERRI, Marzia. Euroscepticism between Populism and Technocracy: The Case of Italian Lega and Movimento 5 Stelle [online]. 2. vyd. *Journal of Contemporary European Research*. 11.5.2021. s. 239-257. [20.11.2023]. Dostupné na <https://www.jcer.net/index.php/jcer/article/view/1184>